

Zeszyt metodologiczny

Walory turystyczne w powiatach i ich otoczeniu

Methodological report
Tourist values in powiats and their surrounding areas

Zeszyt metodologiczny

Walory turystyczne w powiatach i ich otoczeniu

Methodological raport
Tourist values in powiats and their surrounding areas

Główny Urząd Statystyczny Statistics Poland

Warszawa Warsaw 2023

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Kierujący:

Supervisor

dr Piotr Łysoń

Zespół autorski¹

Editorial team

Piotr Łysoń
Wacława Kraśniewska
Izabela Jakubowska
Marek Więckowski

Zeszyt metodologiczny zaopiniowany przez Komisję Metodologiczną GUS
Methodological handbook, reviewed by the Methodological Commission of the Statistics Poland

Publikacja dostępna na stronie internetowej stat.gov.pl
Publication available on website stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła.
When publishing Statistics Poland data — please indicate the source.

---

¹ W pracach nad metodologią opracowaną w ramach POPT uczestniczyli: Dorota Foremska, Anna Grabowska, Tomasz Józefowski, Agata Kietczykowska, Wacława Kraśniewska, Piotr Łysoń, Andrzej Młoda, Stanisław Radkowski, Marcin Szymkowiak, Łukasz Wawrowski, Marek Więckowski, Szymon Wozniak.

Metadane

Tytuł zeszytu metodologicznego	Walory turystyczne w powiatach i ich otoczeniu
Autor	Departament Badań Społecznych GUS Wydział Statystyki Dziedzictwa Narodowego i Analiz Przekrojowych
Zakres podmiotowy badania	314 powiatów i 66 miast na prawach powiatu.
Zakres przedmiotowy badania	Walory turystyczne ujęte w grupy z zakresu: - kultury i dziedzictwa narodowego, - środowiska naturalnego, - bazy turystycznej. Czynniki destymulujące walory turystyczne (środowiskowe oraz związane z przestępczością).
Rodzaj i metoda badania	Badanie pełne, obejmujące wszystkie powiaty i miasta na prawach powiatu.
Narzędzia zbierania danych/źródła danych	Wtórne wykorzystanie wyników badań GUS i danych administracyjnych.
Prezentacja rezultatów badania	https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/uslugi-publiczne/analiza-walorow-turystycznych-powiatow-i-ich-bezposredniego-otoczenia,1,1.html
Wykorzystywane klasyfikacje	Polska Klasyfikacja Działalności PKD 2007 – spójna z NACE Rev. 2: https://stat.gov.pl/Klasyfikacje/doc/pkd_07/pkd_07.htm Krajowy Rejestr Urzędowy Podziału Terytorialnego Kraju TERYT: http://eteryt.stat.gov.pl/ Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych NUTS: Główny Urząd Statystyczny / Statystyka regionalna / Jednostki terytorialne / Klasyfikacja NUTS / Klasyfikacja NUTS w Polsce Rodzaje i kategorie obiektów noclegowych Górski obszar funkcjonalny
Data opracowania zeszytu metodologicznego	Maj, 2023 r.

Metadata

Title of the methodological report:	Tourist values in powiats and their surrounding areas
Authors:	Social Surveys Department of the Statistics Poland National Heritage Statistics and Cross Sectional Analyses Section
Subjective scope of the survey	314 powiats and 66 cities with powiat status
Objective scope of the survey	Tourist values in groups by scope: - culture and national heritage, - natural environment, - tourist base. Destimulating factors of tourist values (environmental and crime-related).
The type and method of survey	Full study covering all powiats and cities with powiat status.
Data collection tools/data sources	Secondary use of the Statistics Poland surveys' results and administrative data.
Presentation of survey results	Publications: https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/uslugi-publiczne/analiza-walorow-turystycznych-powiatow-i-ich-bezposredniego-otoczenia,1,1.html
Classifications used:	Polish Classification of Activities PKD 2007 – consistent with NACE Rev. 2: https://stat.gov.pl/en/metainformation/classifications/#Polish Classification of Activities (PKD) National Official Register of the Territorial Division of the Country TERYT: http://eteryt.stat.gov.pl/ Nomenclature of Territorial Units for Statistics NUTS: https://stat.gov.pl/en/regional-statistics/classification-of-territorial-units/classification-of-territorial-units-for-statistics-nuts/ Types and categories of accommodation establishments Mountain functional areas
Date of methodological report	May, 2023

Spis treści

Contents

Metadane	3
Metadata	4
Ważniejsze skróty	7
Main abbreviations	
Wstęp	8
Introduction	
Rys historyczny	9
Historical overview	
Cel pracy	11
Purpose of the work	
1. Zakres podmiotowy i przedmiotowy oraz czasowy badania	13
1. The subjective and objective scope as well as the time frame of the survey	
1.1. Zakres podmiotowy.....	13
1.1. Subjective scope	
1.2. Zakres przedmiotowy	13
1.2. Objective scope	
1.3. Zakres czasowy	14
1.3. Time frame	
2. Opis metody identyfikacji walorów turystycznych	15
2. Description of the method for identification of tourist values	
2.1. Założenia ogólne	15
2.1. General considerations	
2.2. Metoda analizy wielowymiarowej.....	16
2.2. Multivariate analysis method	
3. Wskaźniki	18
3. Indicators	
3.1 Wskaźnik walorów kulturowych (WaK).....	18
3.1. Cultural value indicator (WaK)	
3.2. Wskaźnik walorów środowiskowych (WaS).....	21
3.2. Environmental value indicator (WaS)	
3.3. Wskaźnik bazy turystycznej (WaB)	27
3.3. Tourist base indicator (WaB)	
3.4 Wskaźnik czynników destymulujących walory turystyczne (WaD)	28
3.4. Indicator of factors destimulating tourist values (WaD)	
3.5. Wskaźnik walorów turystycznych (WaT)	30
3.5. Tourism value indicator (WaT)	
4. Opracowanie metody wyznaczania i pomiaru otoczenia powiatów	32
4. Elaboration of a method for determining and measurement of the powiat surroundings	

5. Poprawki transgraniczne	34
5. Cross-border corrections	
6. Sposób prezentacji wyników badania	37
6. Method of presenting the survey results	
Podsumowanie	38
Summary	
BIBLIOGRAFIA	39
Bibliography	
ZAŁĄCZNIK 1.....	40
Annex No. 1.	
1. Wskaźnik walorów kulturowych WaK.....	40
1.1. Potencjał uczestnictwa (WMU)	40
1.2. Zabytki (WZO)	42
2. Wskaźnik walorów środowiskowych (WaS).....	44
2.1. Wskaźniki obszarów chronionych, lasów i uzdrowisk.....	44
2.2. Wskaźniki krajobrazowe.....	46
3. Wskaźnik bazy turystycznej (WaB).....	49
3.1. Stan i wykorzystanie turystycznych obiektów noclegowych – baza noclegowa (WBN).....	49
3.2. Infrastruktura turystyczna (WIT)	50
4. Wskaźnik czynników destymulujących walory turystyczne	52
4.1. Zanieczyszczenia gazowe (WZG).....	52
4.2. Zanieczyszczenia pyłowe (WZP)	52
4.3. Ścieki nieoczyszczone (WSN)	52
4.4. Odpady składowane (WO).....	53
4.5. Przestępstwa ogółem (WBN).....	53

Ważniejsze skróty Main abbreviations

BDO	=	Baza Danych Ogólnogeograficznych
BS	=	Departament Badań Społecznych
ICOMOS	=	Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków
ISKK	=	Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego
IUCN	=	Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody
POPT	=	Program Operacyjny Pomoc Techniczna
WaK	=	Wskaźnik walorów kulturowych
WaS	=	Wskaźnik walorów środowiskowych
WaB	=	Wskaźnik bazy turystycznej
WaD	=	Wskaźnik czynników destymulujących walory turystyczne
WaT	=	Wskaźnik walorów turystycznych
UE	=	Unia Europejska
pbssp	=	Program badań statystycznych statystyki publicznej
UNESCO	=	Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury
KM	=	Komisja Metodologiczna
NID	=	Narodowy Instytut Dziedzictwa
WHC		Centrum Światowego Dziedzictwa

Wstęp

Introduction

Opracowanie jest kontynuacją pracy badawczej „Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia na podstawie danych statystycznych m.in. z zakresu bazy noclegowej, kultury i dziedzictwa narodowego oraz przyrodniczych obszarów chronionych” z 2015 r. (projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna (POPT) 2007–2013).

Zeszyt metodologiczny zawiera kompleksowe opracowanie metodologii pomiaru walorów turystycznych w powiatach i ich otoczeniu. Składa się z opisu celu pracy, rysu historycznego, sześciu rozdziałów, krótkiego podsumowania oraz z załącznika z opisem zmiennych i ich definicji. W rozdziale pierwszym określony został zakres podmiotowy, przedmiotowy i terytorialny badania. Drugi rozdział zawiera opis metody identyfikacji walorów turystycznych, a rozdział trzeci - opis źródeł danych i wskaźników wykorzystanych w badaniu. W rozdziale czwartym zawarty został opis metody wyznaczania i pomiaru otoczenia powiatów. W rozdziale 5 ujęto opis poprawek transgranicznych, dzięki którym część walorów turystycznych znajdujących się blisko granicy z Polską w krajach członkowskich UE została ujęta w przyjętych wskaźnikach. W rozdziale 6 opisany został sposób prezentacji wyników badania. W Załączniku przedstawiono charakterystykę zmiennych wykorzystanych na potrzeby analizy oraz definicje podstawowych pojęć występujących w badaniu.

Metodologia wypracowana w ramach wyżej wymienionego projektu POPT miała charakter autorski i nie była powiązana z pracami prowadzonymi na forum międzynarodowym. Opracowanie przedstawia jej wersję zmodyfikowaną i wzbogaconą o dodatkowe elementy.

Metodologia badania powstała zgodnie z ustawą o statystyce publicznej² (art. 25 ust. 1 pkt 15 - prowadzenie prac naukowych i badawczo-rozwojowych w zakresie metodologii badań statystycznych i standardów klasyfikacyjnych oraz zastosowań metod matematycznych i informatyki w statystyce), a także wypełnia zobowiązanie do utrzymania ciągłości prac zrealizowanych w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna (POPT 2007–2013).

---

² Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 2022 r. poz. 459, z późn. zm.).

Rys historyczny Historical overview

W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020³ zapisano, że jednym z istotnych wyzwań polityki regionalnej do roku 2020 jest wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju regionalnego. Również kolejna Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 odnosi się do zagadnienia wykorzystania walorów turystycznych. Dotyczy to wspierania działań na rzecz obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, jak też opartych o potencjał uzdrowiskowy i walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej, m.in. na potrzeby srebrnej turystyki oraz tworzenie oferty turystycznej, kulturalnej bazującej na walorach regionu⁴.

Było to przesłanką do podjęcia w 2015 roku przez Departament Badań Społecznych GUS we współpracy z Urzędem Statystycznym w Poznaniu oraz przedstawicielami Departamentu Badań Przestrzennych i Środowiska GUS pracy mającej na celu wypracowanie metodologii umożliwiającej identyfikację obszarów o największej koncentracji walorów turystycznych na poziomie powiatów oraz w formie zagregowanej z wyników dla powiatów - dla 16 województw. Rozpoznano źródła danych, zgromadzono niezbędne, dostępne dane i w ramach projektu współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007–2013 opracowano metodologię badania, w jej pierwszej wersji.

Wyniki pracy badawczej zostały udostępnione odbiorcom poprzez zamieszczenie raportu z wykonanych prac na stronie internetowej GUS⁵, a dodatkowo najważniejsze założenia metodologiczne i wyniki analiz zaprezentowano w publikacji „Turystyka w 2015 r.”. Uaktualnioną wersję tej eksperymentalnej pracy na podstawie danych z 2016 r. ujęto w notatce informacyjnej⁶ zamieszczonej na stronie Internetowej GUS w ramach statystyk eksperymentalnych w 2017 r., która zawierała analizę przygotowaną z uwzględnieniem pierwotnej metodologii wypracowanej w ramach projektu POPT w 2015 r.

W celu uzyskania przez Komisję Metodologiczną (KM) akceptacji przyjętych założeń metodologicznych przedstawiono w 2018 r. notatkę opisującą metodologię, którą następnie przekształcono w formę zeszytu metodologicznego.

Przygotowując kolejne wersje metodologii brano pod uwagę propozycje zmian zgłoszone przez KM, które m.in. wpłynęły na dodanie kilku zmiennych (lasy, obiekty rekreacji turystycznej (koleje wąskotorowe, koleje linowe lub linowo-terenowe, baseny termalne, parki rozrywki) oraz czynniki destymulujące (zanieczyszczenia gazowe, zanieczyszczenia pyłowe, ścieki nieoczyszczone, odpady składowane i przestępstwa stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych)). Jednocześnie dla trzech zmiennych (imprezy masowe, zwiedzający muzea i instytucje paramuzealne oraz wydatki z budżetów powiatów na kulturę, turystykę i kulturę fizyczną), wykorzystano wartości średnie zmiennych z ostatnich 5 lat zamiast wyników z ostatniego roku.

Dodanie składowych w poszczególnych wskaźnikach cząstkowych i dziedzinowych (odnoszących się do walorów kulturowych (WaK), środowiskowych (WaS) i bazy turystycznej (WaB)) spowodowało korektę zastosowanych wag dla wskaźników cząstkowych (np. we wskaźniku dziedzinowym WaS doszła zmienna lasy i w związku z tym dokonano korekty wag wewnątrz wskaźnika obszarów chronionych, lasów i uzdrowisk). W ramach wskaźnika dziedzinowego WaB dodanie zmiennych z zakresu obiektów rekreacji turystycznej spowodowało obniżenie wagi zmiennej odnoszącej się do sal konferencyjnych, co było zbieżne z postulatami zgłaszanymi przez KM w związku z upowszechnieniem szkoleń zdalnych w następstwie pandemii COVID-19. Wprowadzenie wskaźnika czynników destymulujących spowodowało niewielkie obniżenie wag wskaźnika walorów kulturowych (WaK) i wskaźnika walorów środowiskowych (WaS) przy zachowaniu warunku ich jednakowych wartości.

Badanie i jego metodologia ma charakter nowatorski ze względu na zastosowanie i unormowanie miar cząstkowych łączących różne rodzaje walorów turystycznych oraz skonstruowane na ich podstawie

³ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, z dnia 13 lipca 2010 r.

⁴ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 z dnia 17.09.2019 r.

⁵ https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6334/16/1/1/analiza_walorow_turystycznych_powiatow_i_ich_bezposredniego_otoczenia.pdf

⁶ Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia; <https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/uslugi-publiczne/analiza-walorow-turystycznych-powiatow-i-ich-bezposredniego-otoczenia,1,1.html>

wskaźniki syntetyczne, jak i wykorzystanie metody wyznaczania otoczenia powiatów⁷, dzięki której możliwe jest odejście od ograniczenia analiz do jednostek terytorialnych w ich granicach administracyjnych. Pozwoliło to na uwzględnienie walorów turystycznych występujących poza granicami administracyjnymi danego powiatu, w jego otoczeniu, zgodnie z malejącą funkcją odległości, dzięki której wkład walorów turystycznych występujących w otoczeniu analizowanego powiatu zmniejsza się wraz z odległością.

---

⁷ Łysoń P., Szymkowiak M., Wawrowski Ł., Badania porównawcze atrakcyjności turystycznej otoczenia powiatów, Wiadomości Statystyczne, nr 12 (667), Warszawa 2016.

Cel pracy

Purpose of the work

Turystyka⁸ jest ważnym składnikiem polityki rozwoju, prowadzonej zarówno na szczeblu ogólnopolskim, jak i przez samorządy, zarówno wojewódzkie, jak i na poziomie lokalnym. Istotną rolę odgrywa w niej wymiar terytorialny obserwowanych zjawisk i prowadzonych działań. Polityka rozwoju ma na celu zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju oraz spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej. Potrzeby monitorowania polityk dotyczących turystyki stanowi przesłankę do zainteresowania się zagadnieniem walorów turystycznych w powiatach i ich otoczeniu. Praca badawcza poświęcona porównaniu walorów turystycznych w powiatach i ich otoczeniu może znaleźć szerokie zastosowanie w procesie tworzenia i zarządzania programami polityki spójności czy szerzej rozumianej polityki rozwoju, zarówno na poziomie regionalnym, jak i krajowym.

Turystyka jest przede wszystkim powiązana ze stylem życia (czyli głównie ze sposobami spędzania czasu wolnego), którego znaczenie nabiera szczególnej wagi w krajach zamożniejszych, których mieszkańcy mogą sobie na turystykę pozwolić i w okolicznościach, które nie stanowią istotnej przeszkody dla jej uprawiania (brak istotnego bezpośredniego zagrożenia wojną, terroryzmem, katastrofą naturalną czy epidemią na danym terenie). Turysta poszukując atrakcyjnego miejsca kieruje się nie granicami administracyjnymi, a rodzajem, ilością i wagą walorów turystycznych na obszarze dostępnym podczas wyjazdu turystycznego – stąd potrzeba, by w analizie nie ograniczać się do administracyjnych granic danego powiatu czy miasta na prawach powiatu, co zostało uwzględnione w metodologii badania walorów turystycznych w powiatach i ich otoczeniu.

Zeszyt metodologiczny zawiera opis metodologii nowatorskiej ze względu na: analizę wieloaspektową łączącą kwestie zasobów środowiskowych i kulturowych ze wskaźnikami bazy turystycznej i czynnikami destymulującymi oraz analizę zmiennych dla obszarów wyznaczonych w oparciu o jednolite kryteria (powiaty/miasta na prawach powiatu i ich otoczenie z wykorzystaniem malejącej funkcji odległości). Uwzględnione zmienne na poziomie powiatowym w większości są stymulantami, choć ujęto w metodologii również czynniki destymulujące walory turystyczne. Pochodną wyznaczenia miar walorów turystycznych na poziomie powiatowym są odpowiednie miary zagregowane dla województw. Wyniki dla województw są wyliczane poprzez wyznaczenie średniej wartości uzyskanej dla powiatów i miast na prawach powiatu z terenu województwa.

Wykorzystana metodologia określania otoczenia powiatów lub miast na prawach powiatu oraz składników wskaźników walorów turystycznych nie tylko z obszaru analizowanego powiatu, ale także z jego otoczenia, pozwala na analizę obserwowanych zjawisk z przekroczeniem ograniczeń wynikających ze zbierania danych dla jednostek samorządu terytorialnego w ich granicach administracyjnych. Dzięki temu możliwe jest uchwycenie w wymiarze przestrzennym oddziaływań w obszarze jednolicie zdefiniowanym i z wyjściem poza statystykę uwarunkowaną granicami jednostek administracyjnych, w tym przypadku powiatów i miast na prawach powiatu. Dodatkowo według podobnej procedury jak w przypadku otoczenia powiatów zostały uwzględnione walory w sąsiadujących z Polską państwach członkowskich UE, co do których dostępne były dane (obszary chronione i obiekty z listy światowego dziedzictwa UNESCO).

Podejście zastosowane w tym opracowaniu umożliwia pozyskanie informacji o tych miejscach w Polsce, w których w relatywnie małej odległości występuje największa koncentracja walorów turystycznych.

Zgodnie z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030, jednym z celów jest zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. W związku z tym wspierane będą m.in. „działania na rzecz obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, jak też opartych o potencjał uzdrowiskowy i walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej, m.in. na potrzeby srebrnej turystyki oraz tworzenie oferty turystycznej, kulturalnej bazującej na walorach regionu”⁹.

⁸ „Turystyka” oznacza czynności odwiedzających, którzy podejmują podróż do głównego miejsca docelowego położonego poza ich zwykłym otoczeniem, na okres krótszy niż rok, w dowolnym głównym celu, w tym w celu służbowym, wypoczynkowym lub innym celu osobistym, innym niż zatrudnienie przez podmiot miejscowy dla odwiedzanego miejsca - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 692/2011 z dnia 6 lipca 2011 r.

⁹ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 z dnia 17.09.2019 r.

Metodologia badania walorów turystycznych w powiatach i ich otoczeniu i opracowania z tego zakresu dają podstawę do wyciągnięcia wniosków odnośnie do pozycji, jaką dana jednostka terytorialna wraz z jej otoczeniem zajmuje na podstawie syntetycznej miary walorów turystycznych, opartej na różnorodnych miarach częściowych i dziedzinowych, opisujących wieloaspektowo poszczególne składniki. Pod uwagę wzięte zostały składniki walorów turystycznych z trzech grup: kultury i dziedzictwa narodowego, środowiska oraz bazy turystycznej. Uwzględniono także destymulującą rolę zanieczyszczeń środowiska i przestępczości. Celem opracowania jest odzwierciedlenie stopnia koncentracji walorów turystycznych w ujęciu terytorialnym – dla powiatów i pośrednio także dla województw.

Mamy nadzieję, że opracowania statystyczne powstające w oparciu o tę metodologię okażą się użytecznym źródłem informacji zarówno dla władz samorządowych na poziomie regionalnym (wojewódzkim) i lokalnym (powiatowym lub gminnym), jak i dla władz centralnych, a także dla przedsiębiorców przy podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu bądź rozwoju przedsięwzięć turystycznych. Ponadto mogą stanowić wskazówkę dla osób poszukujących ciekawych miejsc na wypoczynek, także takich, które dotychczas nie należały do najliczniej odwiedzanych przez turystów, a dysponują bogatymi walorami turystycznymi.

1. Zakres podmiotowy i przedmiotowy oraz czasowy badania

1. The subjective and objective scope as well as the time frame of the survey

1.1. Zakres podmiotowy

1.1. Subjective scope

Powiaty (314) i miasta na prawach powiatu (66) – łącznie 380 jednostek na poziomie powiatowym.

1.2. Zakres przedmiotowy

1.2. Objective scope

Wtórne wykorzystanie danych GUS oraz danych administracyjnych w poniższych zakresach.

A. Dane z zakresu kultury i dziedzictwa narodowego:

- zabytki ogółem,
- zabytki powstałe przed XVI w.,
- zabytki na liście światowego dziedzictwa UNESCO lub liście Pomników Historii,
- muzea i instytucje paramuzealne,
- miejsca pielgrzymkowe,
- miejsca w teatrach i instytucjach muzycznych,
- imprezy masowe,
- zwiedzający muzea i instytucje paramuzealne,
- odwiedzający miejsca pielgrzymkowe¹⁰,
- uczestnicy imprez masowych.

B. Dane z zakresu środowiska naturalnego:

dane krajobrazowe:

- linia brzegowa Morza Bałtyckiego,
- dane dotyczące powierzchni:
  - wewnętrznych wód morskich,
  - dużych jezior,
  - gruntów pod wodami¹¹,
- dane dotyczące obszarów górskich:
  - klasa wysokości terenu,
  - powierzchnia gór,
  - powierzchnia powiatu.

dane dotyczące obszarów chronionych, lasów i uzdrowisk:

- parki narodowe,
- parki krajobrazowe,
- rezerваты przyrody,
- obszary Natura 2000,
- lasy,
- łóżka w zakładach leczenia uzdrowiskowego (sanatoriach oraz szpitalach uzdrowiskowych).

¹⁰ Ruch pielgrzymkowy jest składnikiem ruchu turystycznego.

¹¹ Z uwzględnieniem gruntów pod stawami.

C. Dane z zakresu bazy turystycznej:

- miejsca noclegowe w obiektach hotelowych,
- miejsca noclegowe w pozostałych turystycznych obiektach noclegowych posiadających 10 lub więcej miejsc noclegowych,
- miejsca noclegowe w obiektach znajdujących się w Ewidencji Obiektów Turystycznych (obiekty posiadające 9 lub mniej miejsc noclegowych),
- sale konferencyjne,
- wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatu na turystykę, kulturę lub kulturę fizyczną,
- długość ścieżek rowerowych,
- obiekty rekreacji turystycznej (koleje wąskotorowe, koleje linowe lub linowo-terenowe, baseny termalne, parki rozrywki),
- obiekty sportowe.

D. Dane z zakresu czynników destymulujących walory turystyczne:

- zanieczyszczenia gazowe,
- zanieczyszczenia pyłowe,
- ścieki nieoczyszczone,
- odpady składowane,
- przestępstwa stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych.

1.3. Zakres czasowy

1.3. Time frame

Zakres czasowy informacji wykorzystanych do wykonania analiz dotyczy jednego roku kalendarzowego oznaczonego symbolem n lub lat wcześniejszych, jeśli dane dla roku n były niedostępne. W przypadku 3 zmiennych: imprezy masowe, zwiedzający muzea i instytucje paramuzealne, wydatki z budżetów powiatów na kulturę, turystykę i kulturę fizyczną wykorzystano wartości średnie dla 5-letniego okresu od roku n-4 do roku n.

2. Opis metody identyfikacji walorów turystycznych

2. Description of the method for identification of tourist values

2.1. Założenia ogólne

2.1. General considerations

W literaturze przedmiotu walory turystyczne są określane jako jedna ze składowych atrakcyjności turystycznej. Według T. Lijewskiego, B. Mikułowskiego i J. Wyrzykowskiego (Lijewski i in., 2008) przez pojęcie walory turystyczne należy rozumieć specyficzne cechy i elementy środowiska naturalnego oraz przejawy działalności człowieka, które są przedmiotem zainteresowania turystów. Walory turystyczne można podzielić na trzy grupy (Rogalewski O., 1974):

1. **wypoczynkowe** – służące regeneracji sił fizycznych i psychicznych (np. tereny rekreacyjne cenne przyrodniczo, aglomeracje miejskie),
2. **atrakcyjne krajoznawczo** – obejmujące obszary cenne przyrodniczo (np. parki krajobrazowe i zabytkowe, ogrody zoologiczne), kulturowe (np. zabytki budownictwa i architektury) oraz dotyczące współczesnych osiągnięć człowieka (np. obiekty nauki i kultury, techniki, gospodarki),
3. **specjalistyczne** – umożliwiające uprawianie turystyki specjalistycznej (np. żeglarskiej, kajakowej, związanej z jeździectwem).

Do walorów turystycznych można zaliczyć (Gaworecki, 2000) walory przyrodnicze (klimat, ukształtowanie powierzchni i bogactwa naturalne występujące na obszarze recepcji turystycznej¹²) i walory antropogeniczne obejmujące wszystkie elementy stworzone przez człowieka (np. muzea, zabytki architektury i budownictwa, miejsca kultu religijnego, wydarzenia i imprezy o charakterze kulturalnym, sportowym i religijnym).

W polskiej literaturze krajoznawczej i turystycznej powszechnie używane jest określenie „walor turystyczny” lub „walor krajoznawczy, przy czym pojęcia te nie są jednoznaczne. Lijewski i in. (Lijewski i in., 2008) - walorami turystycznymi nazywają „specyficzne cechy i elementy środowiska naturalnego oraz przejawy działalności człowieka, które są przedmiotem zainteresowania turystów”. Do walorów turystycznych oprócz walorów wypoczynkowych i specjalistycznych zaliczają oni także walory krajoznawcze, które „stanowią przedmiot zainteresowań poznawczych”. Z. Kruczek i S. Sacha (Kruczek i in., 1999) definiują walor turystyczny jako „zespół elementów środowiska geograficznego, który może być przedmiotem zainteresowań turystów i stanowić zarazem motyw wyjazdu do danego regionu i miejscowości”.

Dostępność turystycznej bazy noclegowej jest uzupełnieniem walorów środowiskowych i antropogenicznych. Wpływa ona na rozwój funkcji turystycznej na danym obszarze albowiem ułatwia organizację pobytu, a w niektórych przypadkach sama baza turystyczna jest istotnym motywem wyboru celu podróży. Dlatego w opracowaniu i przyjętej metodologii skoncentrowano się na walorach turystycznych w podziale na aspekty:

- kulturowe i dziedzictwa narodowego,
- środowiskowe,
- bazy turystycznej, w tym noclegowej.

Dodatkowo uwzględniono czynniki destymulujące walory turystyczne, mogące mieć wpływ na decyzje związane z podróżami, dla których możliwe było pozyskanie wiarygodnych danych w ujęciu według gmin lub powiatów oraz miast na prawach powiatów.

Wybór zmiennych do opracowania syntetycznego wskaźnika walorów turystycznych wynika z jednej strony z oceny ich znaczenia dla walorów turystycznych, z drugiej zaś – z ich dostępności i wiarygodności dla gmin lub powiatów. Analiza opracowań dotyczących tego zagadnienia wykazała, że badacze grupują zmienne wykorzystywane do opracowania tego typu wskaźników ze względu na walory: turystyczne, kulturowe,

¹² Recepcja turystyczna (koncentracja ruchu turystycznego) – region, miejsce lub miejscowość, do której kierują się strumienie turystów ze względu na wysoki poziom jego atrakcyjności turystycznej.

środowiskowe oraz komunikacyjne. Przykładowo E. Wiśniewski (Wiśniewski, 2013) do walorów turystycznych zalicza zarówno zmienne charakteryzujące środowisko (powierzchnie zielone, lesistość), zasoby kulturowe oraz bazę noclegową i gastronomiczną¹³. Z kolei A. Tucki (Tucki, 2007) do jednej grupy zalicza zmienne dotyczące walorów przyrodniczych i kulturowych, a zagospodarowanie turystyczne potraktował jako oddzielną grupę. Podobnie do zagadnienia podeszli A. Pukowiec i W. Kurda (Pukowiec i in., 2013).

Wybór zmiennych na potrzeby metodologii opisanej w zeszycie metodologicznym uwzględnia większość opisanych powyżej grup zmiennych z wyjątkiem tych, dla których nie było możliwe pozyskanie wiarygodnych danych opisujących w sposób adekwatny dany wymiar walorów turystycznych (np. obiekty gastronomiczne czy dostępność komunikacyjną).

2.2. Metoda analizy wielowymiarowej

2.2 Multivariate analysis method

Zidentyfikowane i dostępne na poziomie powiatów dane, które następnie wykorzystano do otrzymania miar walorów turystycznych, podzielono na następujące grupy:

- **dane z zakresu kultury i dziedzictwa narodowego** dotyczące: liczby zabytków ogółem, liczby zabytków powstałych przed XVI wiekiem, liczby obiektów z listy światowego dziedzictwa UNESCO, liczby obiektów z prezydenckiej listy Pomników Historii, liczby miejsc na widowni w teatrach i instytucjach muzycznych oraz liczby muzeów i instytucji paramuzealnych, a także liczby miejsc pielgrzymkowych¹⁴ z uwzględnieniem ich rangi oraz imprez masowych - z uwzględnieniem odpowiednio średniej liczby odwiedzających lub uczestników z ostatnich 5 lat,
- **dane z zakresu środowiska naturalnego**, w skład których wchodzi dane z zakresu: długości linii brzegowej Morza Bałtyckiego, powierzchni morskich wód wewnętrznych, powierzchni dużych jezior, powierzchni gruntów pod wodami, powierzchni terenów górskich z uwzględnieniem ich wysokości, powierzchni parków narodowych, powierzchni parków krajobrazowych, powierzchni rezerwatów przyrody, powierzchni obszarów Natura 2000, powierzchni lasów oraz liczby łóżek w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego¹⁵,
- **dane z zakresu bazy turystycznej**, w tym bazy noclegowej (PKD 2007: 55.1, 55.2 i 55.3), wśród których znalazły się informacje o liczbie miejsc noclegowych w obiektach hotelowych i pozostałych turystycznych obiektach noclegowych, liczbie sal konferencyjnych, długości ścieżek rowerowych, liczbie obiektów sportowych i obiektów rekreacji turystycznej (koleje wąskotorowe, koleje linowe lub linowo-terenowe, baseny termalne, parki rozrywki), a także o wydatkach z budżetów gmin i miast na prawach powiatów według działów klasyfikacji budżetowej: 630 turystyka, 921 kultura i ochrona dziedzictwa narodowego oraz 926 kultura fizyczna,
- **w metodologii uwzględniono także czynniki destymulujące walory turystyczne**, wśród których znalazły się: ilość zanieczyszczeń gazowych, zanieczyszczeń pyłowych, ścieków nieoczyszczonych, odpadów składowanych oraz liczbę przestępstw stwierdzonych przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych.

Metody wielowymiarowej analizy porównawczej dają możliwość porównywania opisywanych obiektów pod względem różnych cech i stworzenia odpowiedniej miary syntetycznej.

Na potrzeby prowadzonej analizy wykorzystana została metoda porządkowania liniowego.

Etapami procesu porządkowania liniowego jest wyznaczenie charakteru zmiennych (Hellwig, 1968). Po rozpoznaniu specyfiki zmiennej określa się jej charakter. Kolejnym etapem jest wyznaczenie wag dla zmiennych i ich normalizacja.

Na podstawie literatury (Kukuła, 1999) „normowanie cech ma za zadanie umożliwienie realizacji szeroko zakrojonych badań porównawczych obiektów ze względu na poziom wielu zmiennych (cech) przyjętych jako kryteria oceny rozpatrywanego zjawiska złożonego. Aby zadanie to mogło być należycie wypełnione, nie należy traktować obojętnie własności charakteryzujących poszczególne formuły normalizacyjne. Jest

¹³ Patrz przypis nr 23.

¹⁴ Odwiedzający miejsca pielgrzymkowe generują ruch turystyczny bądź przyczyniają się do ruchu turystycznego.

¹⁵ Zakłady lecznictwa uzdrowiskowego obejmują sanatoria uzdrowiskowe i szpitale uzdrowiskowe.

rzeczą niezmiernie ważną, aby stosowane przez praktyków procedury normujące spełniały określone wymogi. Postulaty te można sformułować w kilku punktach:

1. pozbawienie mian (jednostek), w których są wyrażone cechy diagnostyczne;
2. sprowadzenie rzędu wielkości zmiennych diagnostycznych do stanu porównywalności, co oznacza wyrównanie zakresów zmienności cech, a w konsekwencji możliwość ich dodawania;
3. równość rozpiętości przedziałów zmienności wartości wszystkich cech unormowanych (stałość rozstępu) oraz równość dolnej i górnej granicy ich przedziału zmienności, w szczególności chodzi o przedział [0,100];
4. możliwość normowania cech diagnostycznych przyjmujących wartości zarówno dodatnie, jak i ujemne lub tylko ujemne;
5. możliwość normowania cech przyjmujących wartość zero;
6. nieujemność wartości cech unormowanych;
7. istnienie prostych formuł - w ramach danej procedury normalizacyjnej - ujednociających charakter zmiennych”.

Na potrzeby niniejszej pracy zachodzi potrzeba unormowania i pozbawienia mian zmiennych będących przedmiotem agregacji. Ponadto niezbędne jest pozbawienie wartości zmiennych mian i ujednoczenia rzędów wielkości w celu doprowadzenia ich do porównywalności. W tym celu posłużono się transformacją normalizacyjną (Walesiak 1996).

W opracowaniu uwzględniono zmienne o charakterze stymulant i destymulant. Ze względu na przyjętą w opracowaniu unitaryzację zerowaną (Walesiak, 2011, 2014), tworzenie miar syntetycznych i sumowanie wartości miar dla powiatu i jego otoczenia z uwzględnieniem funkcji odległości¹⁶ przyjęto rozdzielenie miar o charakterze stymulant i destymulant.

W opisywanej metodologii, podobnie jak w wielu innych badaniach empirycznych stymulanty stanowią dominującą grupę wykorzystywanych zmiennych preferencyjnych. W badaniu przyjęto normalizację zmiennych poprzez unitaryzację zerowaną (Walesiak, 2011, 2014), zgodnie z wzorem (1):

$$z_{ij} = \frac{[x_{ij} - \min_i\{x_{ij}\}]}{r_j}, \quad i = 1,2,\dots,n \quad j = 1,2,\dots,m \quad (1)$$

gdzie:

x_{ij} (z_{ij}) – wartość (znormalizowana wartość) j-tej zmiennej dla i-tego obiektu,
 r_j – rozstęp¹⁷ j-tej zmiennej.

Wszystkie przyjęte w opracowaniu wskaźniki cząstkowe i dziedzinowe zostały utworzone według jednej zasady zapewniającej ich unormowanie (suma wag równa 1 i wagi z przedziału [0,1]) i addytywność (zarówno miary i wskaźniki składowe, jak i wskaźniki dziedzinowe poszczególnych wymiarów walorów turystycznych można dodawać). Dopiero **końcowy syntetyczny wskaźnik walorów turystycznych WaT** jest wyrażony w procentach. W tym celu ważona suma wskaźników składowych została pomnożona przez 100.

W przypadku stymulant unormowanie składników odbywa się zgodnie z unitaryzacją zerowaną poprzez przyporządkowanie wartości 1 powiatowi o wartości maksymalnej zgodnie z wzorem (1) i proporcjonalne przeliczenie wartości dla pozostałych powiatów (w tej grupie równoprawnie traktowane są powiaty (314) i miasta na prawach powiatu (66 miast na prawach powiatu)). Wartości uzyskane w wyniku unitaryzacji zerowanej są ilorazem różnicy pomiędzy wartością dla danego powiatu lub miasta na prawach powiatu a wartością minimalną wśród analizowanych powiatów i rozstępu pomiędzy wartością maksymalną a minimalną.

¹⁶ Szerszy opis wyznaczania walorów turystycznych otoczenia powiatów został zawarty w rozdziale 4.

¹⁷ Różnica między największą i najmniejszą wartością cechy statystycznej w zbiorze (lub różnica między najwyższą i najniższą zaobserwowaną wartością zmiennej).

3.Wskaźniki

3. Indicators

3.1 Wskaźnik walorów kulturowych (WaK)

3.1. Cultural value indicator (WaK)

Z szerokiego zakresu danych o kulturze i zasobach dziedzictwa narodowego, jakimi dysponuje statystyka publiczna, wybrano te, które odzwierciedlają składniki walorów turystycznych, a jednocześnie są dostępne na poziomie powiatu. Wskaźnik walorów kulturowych obejmuje 2 grupy tematyczne, zgodnie z zamieszczonym poniżej schematem. Te dwie grupy: zabytki (WZ) oraz potencjał uczestnictwa (WU) uznano za równoprawne pod względem znaczenia dla tworzonego wskaźnika i w związku z tym obu tym grupom WaK przyznano taką samą wagę – po 50%.

➤ **W obrębie grupy dotyczącej zabytków (WZ)** uwzględniono zmienne:

liczba zabytków ogółem, liczba zabytków najstarszych – sprzed XVI w. i liczba obiektów (z uwzględnieniem ich zróżnicowania co do ich skali) wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO lub listę Pomników Historii.

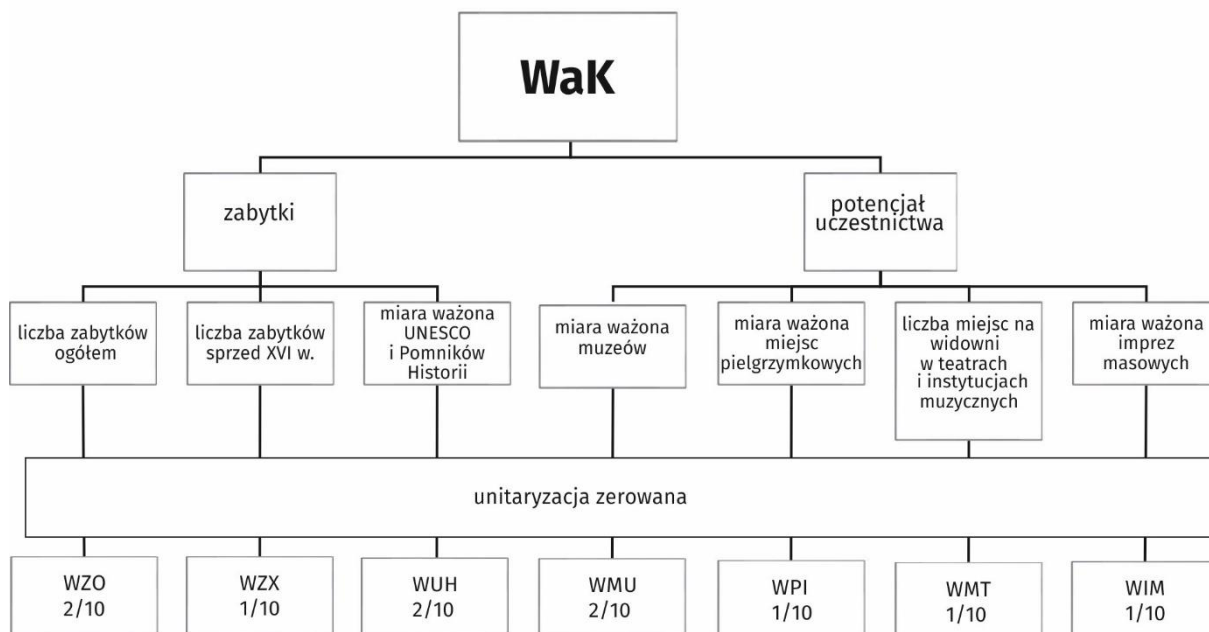
W celu wzmocnienia wagi obiektów występujących na liście światowego dziedzictwa UNESCO lub na liście Pomników Historii pośród wszystkich zabytków uwzględniono dodatkową zmienną odnoszącą się do tych obiektów. W tym samym celu dodano zmienną odnoszącą się do zabytków najstarszych, tj. tych powstałych przed XVI w. z uwagi na to, że występują rzadko (jest ich trochę poniżej 5 tys.) i stanowią ok. 6% wszystkich zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Podobnie jak w przypadku zabytków ujętych na liście światowego dziedzictwa UNESCO czy Pomników Historii, także w przypadku najstarszych obiektów zabytkowych uzyskano wzmocnienie ich wagi dzięki wprowadzeniu odrębnej zmiennej w grupie dotyczącej zabytków w ramach wskaźnika walorów kulturowych.

W przypadku zabytków ogółem i zabytków sprzed XVI w. brana jest pod uwagę ich liczba. Miary odnoszące się do liczby zabytków znajdujących się na liście światowego dziedzictwa UNESCO i na liście Pomników Historii, jako szczególnie cenne wśród ogółu zabytków, zostały zróżnicowane - przypisano im wagi w zależności od rozmiarów (rozległości) danego obiektu, zgodnie z tabl. 1 (np. pojedynczy obiekt, zespół obiektów – klasyfikacja od 1 do 5 punktów).

➤ **Grupa skupiająca zmienne dotyczące potencjału uczestnictwa (WU)** obejmuje: liczbę miejsc na widowni w teatrach i instytucjach muzycznych oraz liczbę muzeów i instytucji paramuzealnych wraz z liczbą zwiedzających, wykaz miejsc pielgrzymkowych (katolickich, prawosławnych i judaistycznych) wraz z liczbą osób je odwiedzających oraz rozróżnieniem ich zasięgu, a także liczbę imprez masowych i ich uczestników. W przypadku muzeów i instytucji paramuzealnych oraz imprez masowych przy wyznaczaniu skali uczestnictwa wykorzystano średnie z pięcioletniego szeregu czasowego.

Spośród ww. składników walorów kulturowych i dziedzictwa narodowego za dominujące w grupach zostały uznane odpowiednio: liczba zabytków ogółem oraz liczba wpisów na listę światowego dziedzictwa UNESCO lub Pomników Historii (z uwzględnieniem skali wpisanych obiektów) oraz liczba muzeów (z uwzględnieniem zróżnicowania skali uczestnictwa w ich zwiedzaniu)– tym 3 składnikom przyznano wagę po 20%. Pozostałym zmiennym przypisano wagi po 10%. Wskaźniki cząstkowe uzyskano poprzez unitaryzację zerowaną poszczególnych miar według wzoru (1) dla stymulanty.

Schemat 1. Budowa wskaźnika walorów kulturowych

$$WaK_i = WZ_i + WU_i = (0,2 * WZO_i + 0,1 * WZX_i + 0,2 * WUH_i) + (0,2 * WMU_i + 0,1 * WPI_i + 0,1 * WMT_i + 0,1 * WIM_i), \quad (2)$$

$i = 1,2, \dots, N, \quad N = 380$

gdzie:

WZ_i - wskaźnik zabytków

WU_i - wskaźnik potencjału uczestnictwa

WZO_i - wskaźnik ogólnej liczby zabytków,

WZX_i - wskaźnik liczby zabytków powstałych przed XVI w.,

WUH_i - wskaźnik liczby obiektów na liście światowego dziedzictwa UNESCO lub liście Pomników Historii,

WMU_i - wskaźnik muzeów,

WPI_i - wskaźnik miejsc pielgrzymkowych,

WMT_i - wskaźnik miejsc w teatrach i instytucjach muzycznych,

WIM_i - wskaźnik imprez masowych,

N - łączna liczba powiatów i miast na prawach powiatów.

W przypadku 3 prostych wskaźników (WZO_i - wskaźnik ogólnej liczby zabytków, WZX_i - wskaźnik liczby zabytków powstałych przed XVI w., WMT_i - wskaźnik miejsc w teatrach i instytucjach muzycznych) zastosowano unitaryzację zerowaną zgodnie ze wzorem (1).

Dodatkowe wyodrębnienie zabytków najstarszych oraz tych ujętych na liście światowego dziedzictwa UNESCO lub Pomników Historii, jako szczególnie cennych, spośród ogółu zabytków służy wzmocnieniu wagi obiektów występujących rzadko i szczególnie cennych. Wagi przypisane rodzajom obiektów w tabl. 1 są wynikiem wnikliwej analizy pełnej zbiorowości obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO lub prezydencką listę Pomników Historii.

Tablica 1. Wagi obiektów na liście światowego dziedzictwa UNESCO lub prezydenckiej liście Pomników Historii¹⁸

Rodzaj obiektu na liście światowego dziedzictwa UNESCO lub Pomników Historii	Waga _m
Pojedynczy obiekt	1
Pojedynczy obiekt dużych rozmiarów, pole bitwy	2
Zespół obiektów: zamek, twierdza, klasztor, opactwo, kanał, obszar krajobrazowy	3
Założenia urbanistyczne (nie obejmujące centrów dawnych miast), kopalnie	4
Zespół miejski, pojedyncze obiekty objęte wspólnym wpisem o sumie wag min. 5	5

Źródło: Opracowanie własne.

$$U_i = \sum_{m=1}^M waga_m * n_{mi}, \quad i = 1, 2, \dots, M \quad (3)$$

gdzie:

U_i – miara ważona obiektów UNESCO i Pomników Historii,

$waga_m$ – waga dla obiektu m zgodnie z tabl. 1,

n_{mi} – liczba obiektów typu m w powiecie i,

M – liczba występujących typów obiektów.

Następnie do miary ważonej obiektów UNESCO i Pomników Historii stosowana jest unitaryzacja zerowana zgodnie ze wzorem (1).

Przykład:

Wskaźnik UNESCO i Pomników Historii (WUH), w którym znajdują się: pojedynczy obiekt dużych rozmiarów na obu listach oraz twierdza (na jednej liście) i zabudowa staromiejska (także na jednej liście), obliczany jest według wzoru (3): $U_i = 2 \times 2 + 3 + 5 = 12$. Jeśli U_{max} (wartość maksymalna U_i dla 380 powiatów i miast na prawach powiatu) osiągałaby wartość 18, to wówczas $WUH_i = 12/18 = 0,667 = 2/3$.

W przypadku składowej wskaźnika potencjału uczestnictwa (WU) odnoszącej się do miejsc w teatrach i instytucjach muzycznych wystarczyło ich zsumowanie, natomiast dla składowych WPI, WMU i WIM niezbędne jest postużenie się bardziej złożoną procedurą. Do obliczenia wskaźnika zwiedzających muzea i imprez masowych postużono się danymi, które obejmują okres ostatnich 5 lat.

W przypadku miary ważonej muzeów, miary ważonej miejsc pielgrzymkowych oraz miary ważonej imprez masowych, które są składowymi miary potencjału uczestnictwa, w celu wyznaczenia ich wartości przyjęto średnią z wartości dwóch wskaźników składowych – każdy z nich przyjmuje wartości z przedziału [0,1] w następstwie unitaryzacji zerowanej każdego z nich:

- cząstkowego wskaźnika skali uczestnictwa (CWU) oraz

- cząstkowego wskaźnika liczby (CWL) obiektów/imprez zgodnie z wzorem (4).

$$Wsk_i = \frac{1}{2} * CWU_i + \frac{1}{2} * CWL_i, \quad i = 1, 2, \dots, N \quad (4)$$

gdzie:

Wsk_i – miara ważona muzeów, miara ważona miejsc pielgrzymkowych lub miara ważona imprez masowych,

CWL_i - wskaźnik cząstkowy liczby obiektów/imprez,

CWU_i - wskaźnik cząstkowy skali uczestnictwa.

¹⁸ Obiekt znajdujący się zarówno na liście światowego dziedzictwa UNESCO jak i na liście Pomników Historii liczony jest dwa razy.

Przy obliczaniu wskaźnika muzeów (WMU) i wskaźnika imprez masowych (WIM) oraz wskaźnika miejsc pielgrzymkowych zastosowano unitaryzację zerowaną zgodnie ze wzorem (1) w odniesieniu do wskaźników wyznaczonych zgodnie ze wzorem (4).

Dla wskaźnika miejsc pielgrzymkowych, po głębokiej analizie zbiorowości miejsc pielgrzymkowych przyjęto, że cząstkowy wskaźnik liczby obiektów (CWL) wymaga bardziej złożonej procedury (niż w przypadku WMU i WIM), opisaną poniżej.

W przypadku cząstkowego wskaźnika liczby obiektów (CWL) dla poszczególnych powiatów zostały obliczone sumy ważone miejsc pielgrzymkowych z wykorzystaniem wag ujętych w tabl. 2 według klasyfikacji katolickich miejsc pielgrzymkowych wypracowanej w Instytucie Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. Ks. W. Zdaniewicza (ISKK) z podziałem na miejsca pielgrzymkowe o znaczeniu: międzynarodowym, krajowym i ponadregionalnym. Inne, mniejsze miejsca pielgrzymkowe rozróżniono na duże i małe. Na potrzeby metodologii analizy walorów turystycznych oprócz katolickich miejsc pielgrzymkowych wzięto pod uwagę miejsca pielgrzymkowe prawosławne i judaistyczne.

Wagi przypisane klasom miejsc pielgrzymkowych (tabl. 2) są wynikiem wnikliwej analizy pełnej ich zbiorowości z uwzględnieniem zasięgu oddziaływania określonych miejsc pielgrzymkowych.

Tablica 2. Wagi dla pojedynczych miejsc pielgrzymkowych

Miejsca pielgrzymkowe według zasięgu oddziaływania:	Waga
Lokalnym (małe)	0,1
Lokalnym (duże)	0,2
Ponadregionalnym	0,5
Krajowym	0,8
Międzynarodowym	1,0

Źródło: Opracowanie własne.

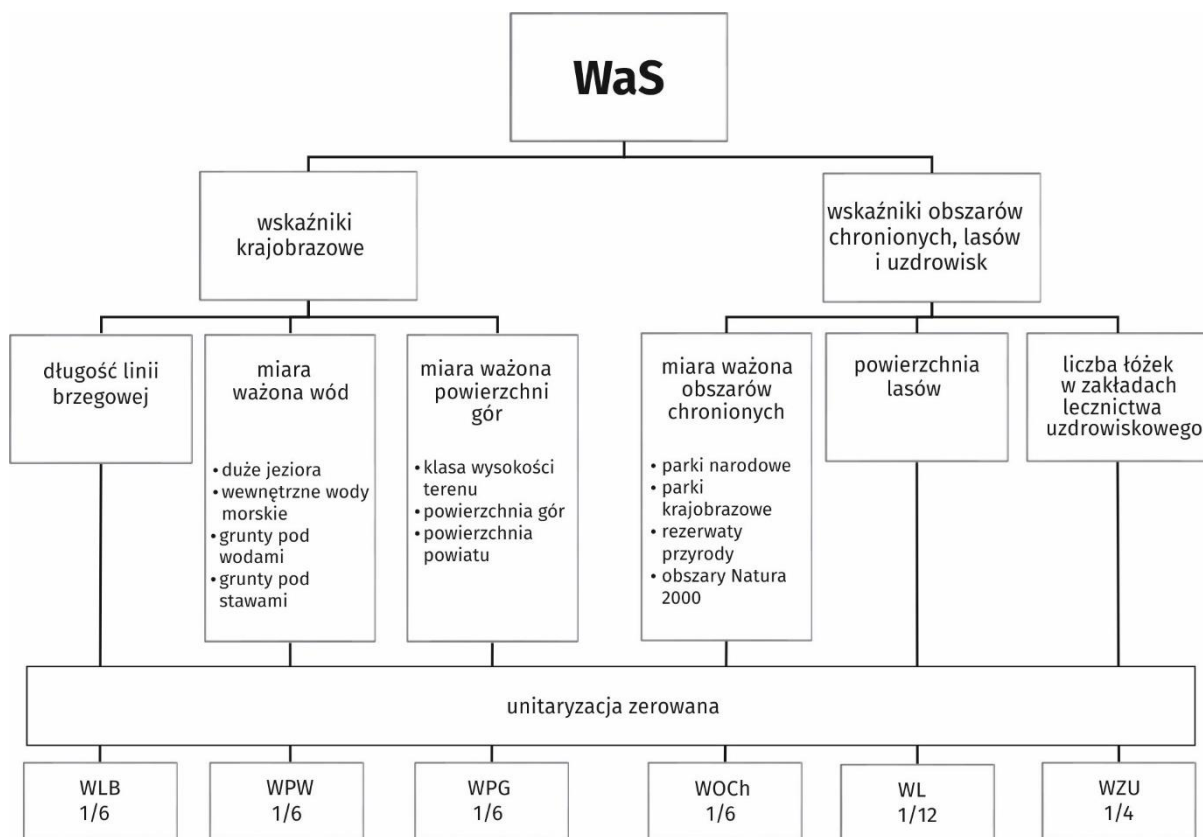
Następnie sumy ważone miejsc pielgrzymkowych w powiatach są poddawane unitaryzacji zerowanej zgodnie z wzorem (1), dając wskaźnik cząstkowy liczby obiektów/imprez (CWL_i) dla miejsc pielgrzymkowych. Dane odnośnie do liczby odwiedzających miejsca pielgrzymkowe pochodzą z ostatniego dostępnego roku i są wykorzystywane na potrzeby wskaźnika cząstkowego skali uczestnictwa (CWU_i), który powstaje przez unitaryzację zerowaną zgodnie ze wzorem (1).

3.2. Wskaźnik walorów środowiskowych (WaS)

3.2. Environmental value indicator (WaS)

Wskaźnik walorów środowiskowych zbudowany został w oparciu o zmienne i 3 miary ważone, ujęte w dwie grupy. Wykorzystane zmienne i budowę 3 miar ważonych opracowano zgodnie z zamieszczonym poniżej schematem i według wzoru (1) dla stymulanty na potrzeby unitaryzacji zerowanej. Za równoprawne uznano dwie dziedziny: składniki krajobrazu wynikające z ukształtowania powierzchni oraz składniki środowiskowe (obszary chronione, lasy i uzdrowiska) i w związku z tym obu tym dziedzinom przyznano taką samą wagę – po 50%.

Schemat 2. Budowa wskaźnika walorów środowiskowych

$$WaS_i = WK_i + WCLU_i = \left(\frac{1}{6} * WLB_i + \frac{1}{6} * WPW_i + \frac{1}{6} * WPG_i \right) + \left(\frac{1}{6} * WOCh_i + \frac{1}{12} * WL_i + \frac{1}{4} * WZU_i \right), \quad (5)$$

$$i = 1, 2, \dots, N \quad N = 380$$

gdzie:

- WK_i – wskaźnik krajobrazowy,
- $WCLU_i$ – wskaźnik obszarów chronionych, lasów i uzdrowisk,
- WLB_i – wskaźnik długości linii brzegowej,
- WPW_i – wskaźnik powierzchni wód,
- WPG_i – wskaźnik powierzchni gór,
- $WOCh_i$ – wskaźnik obszarów chronionych,
- WL_i – wskaźnik powierzchni lasów,
- WZU_i – wskaźnik liczby łóżek w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego,
- N – łączna liczba powiatów i miast na prawach powiatów.

Wskaźnik walorów środowiskowych, podobnie jak w przypadku wskaźnika walorów kulturowych, składa się z dwóch części z identycznymi wagami po 50%, obejmujących odpowiednio wskaźniki krajobrazowe oraz środowiskowe (obszarów chronionych, lasów i uzdrowisk). Pierwsze trzy składniki (WLB, WPW i WPG) odnoszą się do walorów krajobrazowych i zostało im przydzielone łącznie 50% sumy wag, a każdemu z nich waga 1/6. Kolejne trzy składniki (WOCh, WL i WZU), obejmujące również 50% sumy wag, opisują walory środowiskowe prawnie chronione oraz związane z lesistością terenów, a także wykorzystywane na potrzeby lecznictwa uzdrowiskowego. Przyznanie lasom mniejszej wagi (1/12) w stosunku do pozostałych wskaźników związane jest z powszechnością ich występowania (ok. 30% powierzchni naszego kraju).

Natomiast najwyższa waga (1/4) w przypadku wskaźnika liczby łózek w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego wynika z jednej strony z rzadkości występowania uzdrowisk, jak i z całorocznego wykorzystania tego zasobu na potrzeby uzdrowiskowego ruchu turystycznego. Dla syntetycznego wskaźnika obszarów chronionych przyjęto wagę 1/6 – taką samą jak dla każdego z 3 wskaźników krajobrazowych.

W przypadku 3 prostych wskaźników (WLB_i - wskaźnik długości linii brzegowej, WL_i - wskaźnik powierzchni lasów, WZU_i - wskaźnik liczby łózek w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego) zastosowano unitaryzację zerowaną zgodnie ze wzorem (1). Natomiast w odniesieniu do wskaźników syntetycznych (WPW, WPG i WOCh) wykorzystana została złożona procedura opisana poniżej. Następnie każdy ze wskaźników syntetycznych poddano unitaryzacji zerowanej zgodnie ze wzorem (1).

➤ Wskaźnik powierzchni wód (WPW)

$$WPW_i = \frac{(JD_i + WM_i + WG_i + WS_i)}{\max_i(JD_i + WM_i + WG_i + WS_i) - \min_i(JD_i + WM_i + WG_i + WS_i)},$$

$$i = 1, 2, \dots, N \quad N = 380 \quad (6)$$

gdzie:

JD_i - powierzchnia dużych jezior (min. 4 km²),
 WM_i - powierzchnia wewnętrznych wód morskich (km²)¹⁹,
 WG_i - powierzchnia gruntów pod wodami (km²),
 WS_i - powierzchnia gruntów pod stawami (km²)²⁰,
 N - łączna liczba powiatów i miast na prawach powiatów.

Sumujemy dane dotyczące powierzchni dużych jezior, wewnętrznych wód morskich, powierzchni gruntów pod wodami oraz powierzchni gruntów pod stawami i zgodnie ze wzorem (6) otrzymujemy wskaźnik powierzchni wód.

➤ Wskaźnik powierzchni gór (WPG)

Powiaty górskie i podgórskie zostały sklasyfikowane poprzez nałożenie na siebie treści dotyczącej podziału administracyjnego oraz izohips z BDO (Bazy Danych Ogólnogeograficznych). Z warstwy rzeźba terenu wyselekcjonowano izohipsy o wysokościach 400 m n.p.m. lub więcej (oznaczone kolorem żółtym), a następnie w celu uszczegółowienia obrazu, wybrano izohipsy o wartościach 800 m n.p.m. lub więcej (kolor brązowy). Kolejnym krokiem było wybranie tych powiatów, które mają na swoim obszarze wysokości

¹⁹ * Zgodnie z Ustawą z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej, morskimi wodami wewnętrznymi są:

- 1) część Jeziora Nowowarpieńskiego i część Zalewu Szczecińskiego wraz ze Świną i Dziwną oraz Zalewem Kamieńskim, znajdująca się na wschód od granicy państwowej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec, oraz rzeka Odra pomiędzy Zalewem Szczecińskim a wodami portu Szczecin;
- 2) część Zatoki Gdańskiej zamknięta linią podstawową biegnącą od punktu o współrzędnych 54°37'36" szerokości geograficznej północnej i 18°49'18" długości geograficznej wschodniej (na Mierzei Helskiej) do punktu o współrzędnych 54°22'12" szerokości geograficznej północnej i 19°21'00" długości geograficznej wschodniej (na Mierzei Wiślanej);
- 3) część Zalewu Wiślanego, znajdująca się na południowy zachód od granicy państwowej między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską na tym Zalewie;
- 4) wody portów określone od strony morza linią łączącą najdalej wysunięte w morze stałe urządzenia portowe, stanowiące integralną część systemu portowego.

W celu zapewnienia spójności z szacowaniem długości linii brzegowej, uwzględniono dane dotyczące wód wewnętrznych wymienione w pkt 1 i 3 ww. ustawy. Nie uwzględniono wód Zatoki Puckiej ze względu na otwarty charakter tego akwenu, odmienny od wód Zalewu Szczecińskiego i Zalewu Wiślanego.

²⁰ Do gruntów pod stawami zalicza się grunty pod zbiornikami wodnymi (z wyjątkiem jezior i zbiorników zaporowych z urządzeniami do regulacji poziomu wód), wyposażonymi w urządzenia hydrotechniczne nadające się do chowu, hodowli i przetrzymywania ryb, obejmujące powierzchnię ogroblowaną wraz z systemem rowów oraz tereny przyległe do stawów i z nimi związane, a należące do obiektu stawowego.

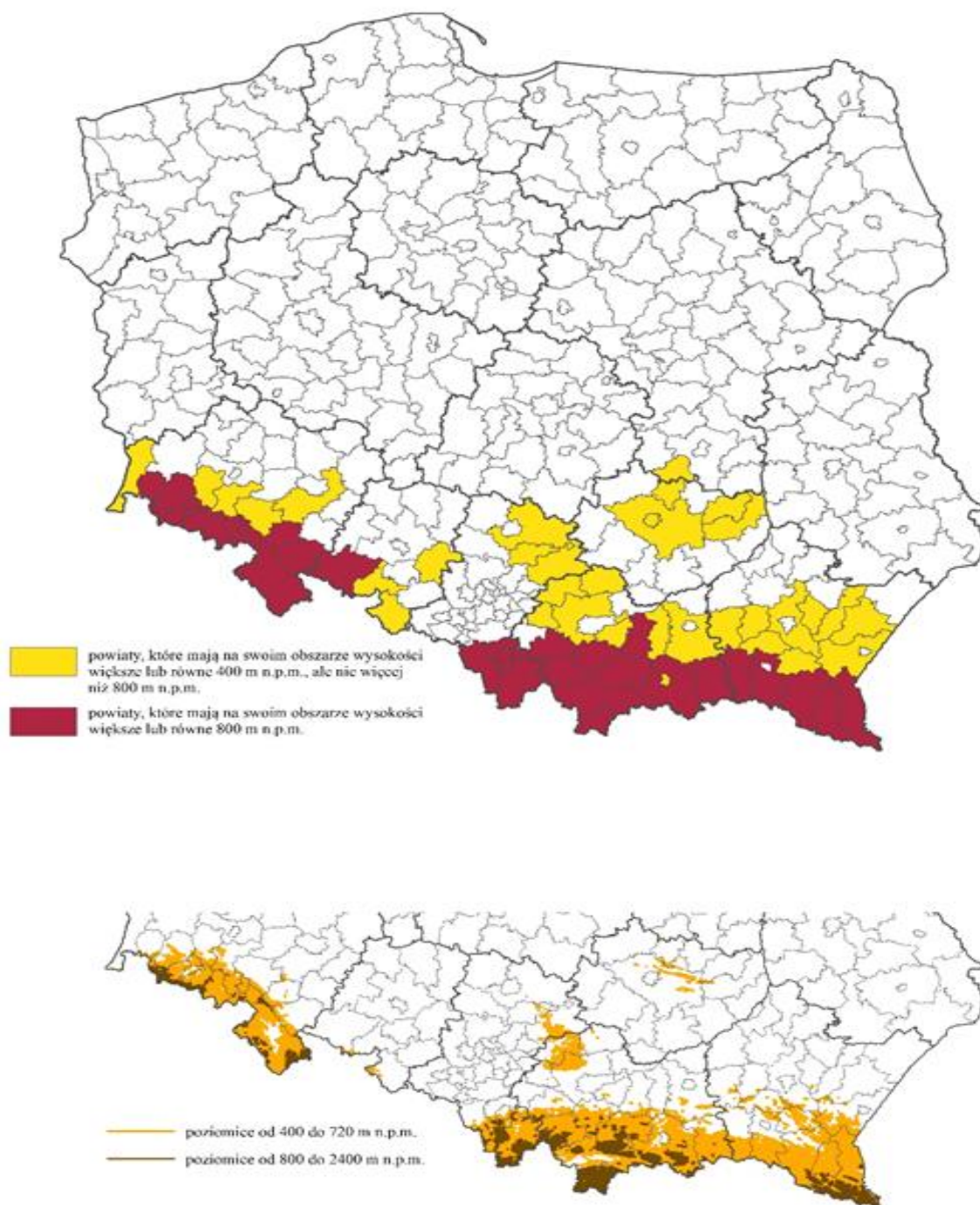
większe lub równe 400 m n.p.m., a następnie powiatów, które mają na swoim terenie wysokości równe 800 m n.p.m. lub więcej (mapy 1 i 2).

W kolejnym kroku dla każdej gminy, na terenie, której wystąpiły izohipsy o wysokości min. 400 m zostały wyznaczone wartości KWT_i (klasa wysokości terenu)²¹, zsumowane następnie dla powiatów. Wartości przyjęte dla klas wysokości terenu (KWT_k) ujęte w tabl. 3 są wynikiem wnikliwej analizy wysokości i rozległości obszarów górskich w Polsce. W przyjętych miarach klas wysokości terenu uwzględniono fakt rzadkiego występowania w Polsce gór o wysokości co najmniej 1600 m n.p.m. i co najmniej 2000 m n.p.m., dla których wartości w ramach klasy wysokości terenu są najwyższe.

---

²¹ Obszarom górskim i podgórskim przypisano odpowiednio wartości w zależności od wysokości obszarów na terenie powiatu.

Mapa 1. Powiaty górskie i podgórskie

Źródło: opracowanie własne.

W kolejnym kroku zgodnie z wzorami (7) i (8) wyznaczana jest wartość wskaźnika powierzchni gór (WPG)

$$WPG_i = \frac{SKWT_i}{SKWT_{max} - SKWT_{min}},$$

$$i = 1, 2, \dots, N \quad N = 380 \quad (7)$$

$$SKWT_i = \left(\sum_{k=1}^K KWT_k * PG_{ki} \right) * PP_i, \quad k = 1, 2, \dots, K \text{ (maksymalnie 6)} \quad (8)$$

gdzie:

$SKWT_i$ – suma ważona klas wysokości terenu w danym powiecie i ,

KWT_k - klasa wysokości terenu k ,

PG_{ki} - odsetek powierzchni danej klasy wysokości terenu k w powiecie i według sieci gmin,

PP_i - powierzchnia powiatu i (km²) – w przypadku występowania gmin z pasmami górskimi o różnych klasach wysokości na terenie powiatu wyznacza się je odrębnie z zastosowaniem zróżnicowanych wartości klasy wysokości terenu i odpowiadających im odsetek powierzchni gór danej klasy w powiecie (obliczanie odbywa się poprzez sumowanie wartości dla gmin w powiecie),

$SKWT_{max}$ - maksymalna wartość sumy ważonej klasy wysokości terenu,

$SKWT_{min}$ - minimalna wartość sumy ważonej klasy wysokości terenu,

N – łączna liczba powiatów i miast na prawach powiatów.

Gminie przypisywana jest klasa wysokości terenu wynikająca z najwyższego wzniesienia na terenie gminy.

Klasom wysokości terenu odpowiednio przypisano następujące wartości według wysokości najwyższego szczytu.

Tablica 3. Wartości klas wysokości terenu

k	Rodzaj obszaru	KWT _k (waga)
	Obszary nie zaliczone do gór	
1	Podgórskie o wysokości 400 - 799 m n.p.m.	1
	Góry:	
2	400 – 799 m n.p.m.	2
3	800 – 1199 m n.p.m.	4
4	1200 – 1599 m n.p.m.	6
5	1600 – 1999 m n.p.m.	10
6	od 2000 m n.p.m.	15

Źródło: Opracowanie własne.

➤Wskaźnik obszarów chronionych (WOCh)

Wskaźnik obszarów chronionych (WOCh) powstaje poprzez unitaryzację zerowaną zgodnie ze wzorem (1) miary ważonej obszarów chronionych (MWOCh), opisanej poniższym wzorem (9).

$$MWOCh_i = \frac{2}{6} * PN_i + \frac{1}{6} * PK_i + \frac{2}{6} * RP_i + \frac{1}{6} * N2000_i,$$

$$i = 1, 2, \dots, N \quad N = 380 \quad (9)$$

gdzie:

$MWOCh_i$ - miara ważona obszarów chronionych,

PN_i - powierzchnia parku narodowego (ha),

PK_i - powierzchnia parków krajobrazowych (ha),
 RP_i - powierzchnia rezerwatów przyrody (ha),
 $N2000_i$ - powierzchnia obszarów Natura 2000 (ha),
 N - łączna liczba powiatów i miast na prawach powiatów.

Miara ważona obszarów chronionych (MWOCh) powstaje jako suma ważona powierzchni parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000. **Wagę** dwukrotnie większą przyjęto dla parków narodowych i rezerwatów przyrody, czyli form ochrony, którą objęta jest relatywnie mała powierzchnia w porównaniu do parków krajobrazowych i obszarów Natura 2000, a obszary objęte tymi formami ochrony są szczególnie cenne. Następnie poprzez zastosowanie unitaryzacji zerowanej zgodnie ze wzorem (1) powstaje wskaźnik obszarów chronionych (WOCh).

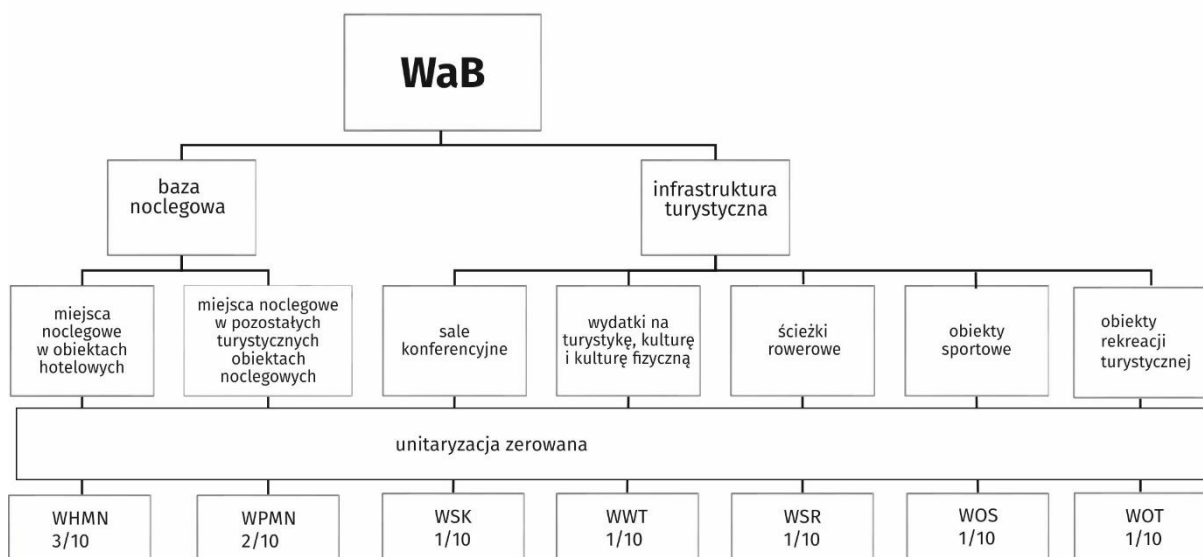
Wskaźnik obszarów chronionych, lasów i uzdrowisk oprócz wskaźnika obszarów chronionych uwzględnia również powierzchnię lasów oraz liczbę łóżek w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego, dla których odpowiednie wskaźniki cząstkowe powstają poprzez zastosowanie unitaryzacji zerowanej zgodnie ze wzorem (1).

3.3. Wskaźnik bazy turystycznej (WaB)

3.3. Tourist base indicator (WaB)

Wskaźnik bazy turystycznej, podobnie jak w przypadku wskaźnika walorów kulturowych oraz wskaźnika walorów środowiskowych został zbudowany w oparciu o równy podział wag (po 50%) pomiędzy dwie grupy składników odnoszących się do: bazy noclegowej i do pozostałej infrastruktury turystycznej. Ujęto w nim, zgodnie z zamieszczonym poniżej schematem 3, siedem prostych miar poddanych unitaryzacji zerowanej według wzoru (1).

Schemat 3. Budowa wskaźnika bazy turystycznej

$$\begin{aligned}
 WaB_i &= WBN_i + WIT_i = \\
 &= (0,3 * WHMN_i + 0,2 * WPMN_i) + (0,1 * WSK_i + 0,1 * WWT_i + 0,1 * WSR_i + 0,1 * WOS_i + 0,1 * WOT_i) \quad (10)
 \end{aligned}$$

$$i = 1, 2, \dots, N \quad N = 380$$

gdzie:

WBN_i – wskaźnik bazy noclegowej,
 WIT_i – wskaźnik infrastruktury turystycznej,
 $WHMN_i$ – wskaźnik miejsc noclegowych w obiektach hotelowych,
 $WPMN_i$ – wskaźnik miejsc noclegowych w pozostałych turystycznych obiektach noclegowych (z uwzględnieniem Ewidencji Obiektów Turystycznych (EOT))²²,
 WSK_i – wskaźnik sal konferencyjnych,
 WWT_i – wskaźnik wydatków na turystykę, kulturę i kulturę fizyczną,
 WSR_i – wskaźnik ścieżek rowerowych,
 WOS_i – wskaźnik obiektów sportowych,
 WOT_i – wskaźnik obiektów rekreacji turystycznej,
 N – łączna liczba powiatów i miast na prawach powiatów.

Wskaźnik bazy turystycznej dopełnia dwa opisane powyżej wskaźniki: WaK i WaS. Jest miarą opisującą bazę noclegową i pozostałą infrastrukturę turystyczną²³. Wiąże się z jednej strony z ruchem biznesowym, w którym hotelowa baza noclegowa i konferencyjna ma bardzo istotne znaczenie, z drugiej zaś – z czynnikami, które są brane pod uwagę przy podróżach prywatnych, tj. jakością i dostępnością bazy noclegowej, obiektów sportowych i rekreacji turystycznej, ścieżek rowerowych i innych walorów turystycznych, będących pochodną wydatków ponoszonych na turystykę, kulturę i sport w jednostkach samorządu terytorialnego (gminach i powiatach oraz miastach na prawach powiatu).

W części dotyczącej bazy noclegowej wagę wyższą 3/10 przyznano bazie hotelowej, a pozostałej bazie noclegowej – wagę 2/10, co wynika z faktu, że baza hotelowa stanowi zarówno czynnik wyboru miejsca wyjazdu, jak i jest wykorzystywana na potrzeby turystyki biznesowej. W części odnoszącej się do pozostałej infrastruktury turystycznej zastosowano równy podział wag po 10% pomiędzy sale konferencyjne, ścieżki rowerowe, wydatki na turystykę, kulturę i kulturę fizyczną oraz obiekty rekreacji turystycznej (koleje wąskotorowe, koleje linowe lub linowo-terenowe, baseny termalne i parki rozrywki) i obiekty sportowe (korty tenisowe, pływalnie kryte, boiska (do piłki nożnej, koszykówki, piłki ręcznej, piłki siatkowej oraz uniwersalne-wielozadaniowe).

3.4 Wskaźnik czynników destymulujących walory turystyczne (WaD)

3.4. Indicator of factors destimulating tourist values (WaD)

Przedstawione we wcześniejszych rozdziałach zmienne są stymulantami. W opracowaniu uwzględniono także zmienne charakteryzujące się ujemnym wpływem na badane zjawisko - czynniki destymulujące.

Ze względu na przyjętą w opracowaniu unitaryzację zerowaną (Walesiak M., 2011, 2014), tworzenie miar syntetycznych i sumowanie wartości miar dla powiatu i jego otoczenia z uwzględnieniem funkcji odległości przyjęto rozdzielenie miar o charakterze stymulant i destymulant.

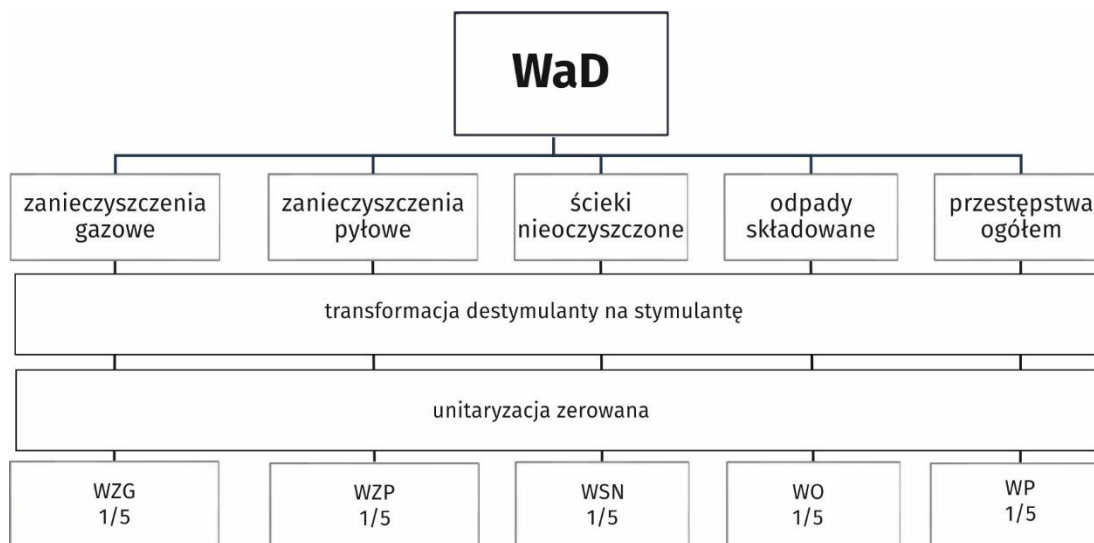
Pod uwagę wzięto zmienne dostępne na poziomie powiatów mogące negatywnie oddziaływać na walory turystyczne danego obszaru. Wykorzystano dane odnoszące się do:

- zanieczyszczeń gazowych,
- zanieczyszczeń pyłowych,
- ścieków nieoczyszczonych,
- odpadów składowanych,
- przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych.

²² W turystycznych obiektach noclegowych, w obiektach posiadających 10 i więcej, które podlegają badaniu KT-1 i uzupełniająco dane z Ewidencji Obiektów Turystycznych dla obiektów posiadających 9 i mniej miejsc noclegowych. Brak danych o obiektach typu Airbnb (Serwis internetowy służący do rezerwacji krótkoterminowych noclegów u osób prywatnych).

²³ Nie uwzględniono danych o placówkach gastronomicznych. W podziale na powiaty teoretycznie mogą być pozyskane informacje dla podmiotów gospodarczych z liczbą pracujących powyżej 9 osób i dotyczą placówek danego podmiotu w miejscu jego głównej siedziby, a nie według faktycznego rozlokowania placówek gastronomicznych. Przy coraz większym rozwoju niektórych, dużych sieci gastronomicznych takie dane według siedziby nie są przydatne, gdyż nie oddają rzeczywistej lokalizacji placówek. Z drugiej strony, dane te nie dotyczą pełnej zbiorowości, a nadal ilościowo placówki należące do przedsiębiorstw z liczbą pracujących 9 i mniej osób mają stosunkowo wysoki udział.

Schemat 4. Budowa wskaźnika czynników destymulujących walory turystyczne

$$WaD_i = 0,2 * WZG_i + 0,2 * WZP_i + 0,2 * WSN_i + 0,2 * WO_i + 0,2 * WP_i, \quad (11)$$

$$i = 1,2, \dots, N \quad N = 380$$

gdzie:

WZG_i – wskaźnik zanieczyszczeń gazowych,

WZP_i - wskaźnik zanieczyszczeń pyłowych,

WSN_i – wskaźnik ścieków nieoczyszczonych,

WO_i – wskaźnik odpadów składowanych,

WP_i – wskaźnik przestępstw ogółem,

N – łączna liczba powiatów i miast na prawach powiatów.

Składowe wskaźnika czynników destymulujących walory turystyczne zgodnie ze schematem 4 mają jednakowe wagi po 1/5. Są one sumowane po uprzedniej ich transformacji w stymulanty i unormowaniu. W celu transformacji destymulant w stymulanty i ich unormowania przyjęto formułę różnicową (Walesiak M., 2011, 2014), zgodnie z wzorem (12), a następnie zastosowano unitaryzację zerowaną zgodnie ze wzorem (1).

$$x_{ij} = a - b * x_{ij}^D \quad (b > 0) \quad (12)$$

gdzie:

a, b – stałe, przyjmowane arbitralnie ($b = 1, a = \max_i \{ x_{ij}^D \}$),

x_{ij}^D - oryginalna wartość zmiennej x_{ij} przed transformacją z destymulanty w stymulantę.

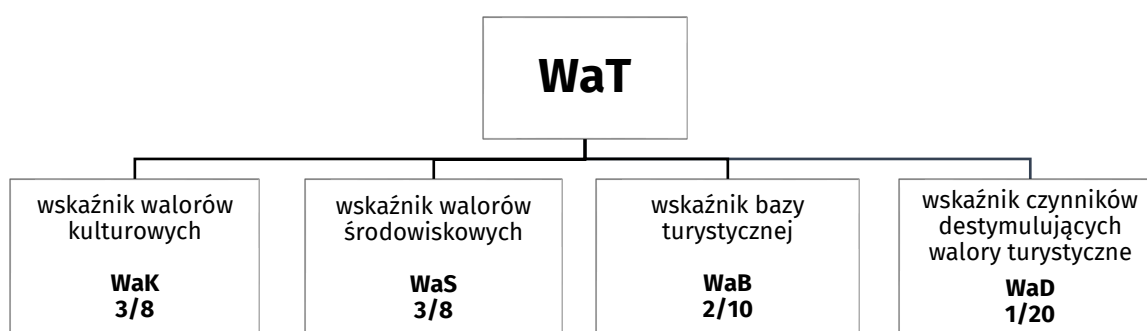
Wybór powyższych składowych wskaźnika czynników destymulujących walory turystyczne wynika z negatywnego wpływu zanieczyszczeń środowiska i przestępczości na walory turystyczne oraz dostępności jednolitych danych dla powiatów z tego zakresu. Rozważane były także czynniki związane ze złą dostępnością komunikacyjną, jednak z uwagi na niedostępność jednolitych, dobrze zdefiniowanych zmiennych i aktualnych danych dla powiatów i miast na prawach powiatu dla dostępności kolejowej i drogowej ostatecznie ten czynnik nie został wzięty pod uwagę.

3.5. Wskaźnik walorów turystycznych (WaT)

3.5. Tourism value indicator (WaT)

Skonstruowanie opisanych powyżej wskaźników dziedzinowych WaK, WaS, WaB i WaD umożliwiło wypracowanie wskaźnika syntetycznego charakteryzującego walory turystyczne tj. **wskaźnika walorów turystycznych (WaT)**. Obok ww. wskaźników o charakterze stymulacji (WaK, WaS i WaB) uwzględniono w nim także wskaźnik czynników destymulujących walory turystyczne (WaD), w którym ujęte zostały czynniki, które mogą wpływać negatywnie na walory turystyczne.

Schemat 5. Budowa wskaźnika walorów turystycznych

$$WaT_i = (0,375 * WaK_i + 0,375 * WaS_i + 0,2 * WaB_i + 0,05 * WaD_i) * 100 \quad (13)$$

$$i = 1,2, \dots, N \quad N = 380$$

gdzie:

WaT_i, WaK_i, WaS_i i WaB_i są odpowiednio opisanymi powyżej wskaźnikami walorów turystycznych, kulturowych, środowiskowych i bazy turystycznej, a WaD_i – wskaźnikiem czynników destymulujących walory turystyczne,

N – łączna liczba powiatów i miast na prawach powiatów.

Przyjęte **wagi** odzwierciedlają równoprawny i dominujący wkład walorów środowiskowych i kulturowych (po 37,5%) do wskaźnika walorów turystycznych (łącznie $\frac{3}{4}$) i uzupełniającą rolę wskaźnika bazy turystycznej (20%). Dodano z **wagą** 5% wskaźnik czynników destymulujących walory turystyczne, który bardzo silnie wpływa na obniżenie wskaźnika walorów turystycznych, szczególnie na obszarach silnie zurbanizowanych lub z dużymi zakładami przemysłowymi emitującymi znaczną ilość zanieczyszczeń. Dlatego w celu zachowania równowagi pomiędzy obszarami o różnych rodzajach walorów turystycznych, w szczególności równowagi pomiędzy obszarami o przewadze walorów kulturowych (silnie reprezentowane są w tej grupie duże miasta) a obszarami o dominacji walorów środowiskowych - jego waga została ograniczona do 5%.

Oczywiście zarówno turyści mają zróżnicowane preferencje co do walorów, które ich najbardziej interesują, jak i różnorodny bywa cel wyjazdu turystycznego. Przeważał jednak pogląd, że jeden wskaźnik syntetyczny będący sumą ważoną dziedzinowych wskaźników: kulturowego (WaK), środowiskowego (WaS) i bazy turystycznej - (WaB) oraz wskaźnika czynników destymulujących walory turystyczne (WaD) pozwala na łatwiejsze porównania pomiędzy powiatami z zachowaniem możliwości odrębnej analizy wskaźników dziedzinowych (WaK, WaS, WaB i WaD).

Przy wypracowaniu metodologii, a w szczególności wag dla składowych WaT (WaK, WaS, WaB, WaD) zostały przeprowadzone obliczenia dla zbiorowości 380 powiatów i miast na prawach powiatu mające na celu

ustalenie wag, które zachowają równowagę pomiędzy różnymi typami najbardziej atrakcyjnych powiatów i miast na prawach powiatu (powiaty nadmorskie, w pasmach pojezierzy, górskie, uzdrowiskowe, na obszarach chronionych, duże miasta atrakcyjne kulturowo). Ze względu na założenie utrzymania równowagi pomiędzy różnymi typami najbardziej atrakcyjnych turystycznie powiatów i miast na prawach powiatu przyjęto równe i dominujące wagi dla wskaźników dziedzinowych WaK i WaS. Przyjęcie wyższych wartości wag dla WaB i szczególnie WaD prowadziłoby do zaburzenia tej równowagi.

Przyjęta metodologia pozwala odbiorcom informacji wynikowych na zestawienie wskaźników dziedzinowych (WaK, WaS, WaB i WaD) z innymi wagami i wypracowanie własnych wskaźników syntetycznych odnoszących się do walorów turystycznych, jednakże przyjęte dla wskaźnika walorów turystycznych (WaT) wagi zgodne ze schematem 5 i wzorem (13) są wynikiem wielokrotnej iteracyjnej analizy danych dla całej zbiorowości 380 powiatów i miast na prawach powiatu i danych z okresu 2015-2021.

4. Opracowanie metody wyznaczania i pomiaru otoczenia powiatów

4. Elaboration of a method for determining and measurement of the powiat surroundings

Podstawą przeprowadzonych analiz mających na celu uwzględnienie w obliczeniach sąsiedztwa i otoczenia powiatów i miast na prawach powiatów był zbiór zawierający dane o współrzędnych geograficznych ich siedzib. Zbiór ten posłużył do utworzenia macierzy odległości o wymiarach 380 x 380, w której znajdują się odległości wyrażone w kilometrach pomiędzy siedzibami władz powiatów i miast na prawach powiatów. Za sąsiadów danego powiatu uznawano jednostki administracyjne, których siedziba znajduje się w promieniu $R=48,564 \text{ km}^{24}$ od siedziby analizowanego powiatu lub miasta na prawach powiatu. Promień ten jest trzykrotnością promienia takiego koła R , którego powierzchnia pomnożona przez 380 (łączna liczba powiatów i miast na prawach powiatu) daje powierzchnię Polski.

Największą liczbą sąsiadów wyznaczonych w wyżej opisany sposób ma miasto na prawach powiatu Ruda Śląska – 32, natomiast po 1 sąsiedzie mają powiaty: ślubicki, tatrzański oraz hajnowski.

Kolejnym etapem analizy było utworzenie funkcji opisującej wpływ sąsiada na dany powiat. Przyjęto, że wraz ze wzrostem odległości siedziby powiatu od siedziby powiatu analizowanego jego wpływ będzie malał. Tę zależność opisuje następująca liniowa i malejąca funkcja odległości²⁵:

$$f_{il} = 1 - \frac{d_{il}}{R}, \quad (14)$$

$l = 1, 2, \dots, L$ – oznaczenie kolejnych powiatów sąsiadów w promieniu R

$i = 1, 2, \dots, N$ $N = 380$

gdzie:

f_{il} – wartość funkcji odległości dla powiatów i oraz l ,
 d_{il} – odległość siedziby powiatu i od siedziby powiatu l ,
 R – przyjęty promień maksymalny,
 N – łączna liczba powiatów i miast na prawach powiatów.

Wskaźnik wpływu otoczenia na walory turystyczne danego powiatu (odrębnie dla każdego z czterech wskaźników dziedzinowych: WaK, WaS, WaB i WaD) rozumiany jest jako suma iloczynów (α_i) funkcji odległości i wskaźnika odnoszącego się do danego rodzaju walorów turystycznych każdego z L sąsiadów znajdujących się w otoczeniu analizowanego powiatu i:

$$\alpha_i = \sum_{l=1}^L f_{il} * w_l \quad (15)$$

gdzie:

f_{il} – wartość funkcji odległości dla powiatów i oraz l ,
 w_l – wartość wskaźnika odnoszącego się do danego rodzaju walorów turystycznych na terenie powiatu l .

²⁴ Łysoń P., Szymkowiak M., Wawrowski Ł., Badania porównawcze atrakcyjności turystycznej otoczenia powiatów, Wiadomości Statystyczne, nr 12 (667), Warszawa 2016.

²⁵ Jw.

Ostateczna wartość wskaźnika dla danego rodzaju walorów turystycznych powiatu uwzględniająca wpływ otoczenia (w_{i_o}) jest przedstawiona jako średnia ważona:

$$w_{i_o} = 0,75 * w_i + 0,25 * \alpha_i, \quad (16)$$

gdzie:

w_{i_o} – wskaźnik walorów turystycznych i -tego powiatu uwzględniający otoczenie,

w_i – wskaźnik walorów turystycznych na terenie i -tego powiatu (nieuwzględniający otoczenia),

α_i – wskaźnik wpływu otoczenia na i -ty powiat.

Wagi $\frac{3}{4}$ i $\frac{1}{4}$ przyjęto w taki sposób, aby dla ok. $\frac{1}{2}$ ogólnej liczby powiatów i miast na prawach powiatu dominował składnik walorów turystycznych na terenie powiatu (nieuwzględniający otoczenia) - w_i , a dla pozostałej $\frac{1}{2}$ - wskaźnik wpływu otoczenia - α_i .

5. Poprawki transgraniczne

5. Cross-border corrections

Przyjęta metodologia konstruowania wskaźników z uwzględnieniem otoczenia uwzględnia walory turystyczne sąsiednich powiatów, które są w zasięgu turysty w bliskiej odległości od miejsca jego pobytu, czyli w promieniu $R=48,564$ km. Trzeba jednak zauważyć, że opracowanie analizy dla terytorium Polski nie ogranicza możliwości uwzględnienia walorów obszarów transgranicznych w krajach członkowskich UE, które dzięki swobodzie przepływu osób są prawie tak samo dostępne jak krajowe walory turystyczne. Pominięcie w analizie obszarów transgranicznych na terytorium Ukrainy, Białorusi i Rosji wiąże się z faktem konieczności dokonania odprawy granicznej, często poprzedzonej dłuższym oczekiwaniem, co znacząco utrudnia korzystanie z atrakcji turystycznych za granicą RP w krajach spoza Strefy Schengen. Tymczasem w podróży do sąsiednich państw członkowskich UE wystarczy przekroczyć granicę i mieć ze sobą dokument tożsamości oraz niezbędną kwotę pieniędzy.

Ze względu na powyższe argumenty została wprowadzona *poprawka transgraniczna* skonstruowana w sposób w jak największym stopniu odpowiadający metodologii uwzględniania otoczenia powiatów na terytorium RP. Ze względu na niedostępność danych z obszarów transgranicznych w takim zakresie, jak w odniesieniu do polskich powiatów, pozyskane zostały informacje o obiektach z listy światowego dziedzictwa UNESCO i parkach narodowych i analogicznie o parkach narodowych znajdujących się w odległości do 50 km od polskiej granicy²⁶.

Z listy światowego dziedzictwa UNESCO w odległości do 50 km od granic Polski wzięto pod uwagę następujące **pozycje kulturowe** w ramach wskaźnika dziedzicowego WaK:

- w Czechach: Litomyšl – zamek renesansowo-barokowy wraz z ogrodami,
- w Niemczech: Bad Muskau – Park Mużakowski (pałac),
- na Słowacji: Spisz z obiektami: miasto Levoča (Lewocza) – zamek Spiski i związane z nim zabytki, Spišské Podhradie (Spiskie Podgrodzie) – Spiska Kapituła – siedziba biskupów Spiszu i Žehra – zabytkowy kościół, Bardejov – średniowieczne miasto obronne, Vlkolinec – rezerwat architektury ludowej, Bodružal – cerkiew greckokatolicka p.w. św. Mikołaja), Hervartov – kościół rzymskokatolicki p.w. św. Franciszka z Asyżu, Kežmarok (Kieżmark) – protestancki kościół artykularny, Ladomirová – cerkiew greckokatolicka p.w. św. Michała), Leštiny – protestancki kościół artykularny, Ruská Bystrá – cerkiew greckokatolicka p.w. Przeniesienia relikwii św. Mikołaja, Tvrdošín (Twardoszyn) – kościół rzymskokatolicki p.w. Wszystkich Świętych;

oraz obszary przyrodnicze:

- w Niemczech – Lössau: rezerwat biosfery – UNESCO-Biosphärenreservat Spreewald,
- na Słowacji – lasy bukowe – Havešová, Rožok, Stužica w Górach Bukowskich i Kyjovský prales (Puszcza Kijowska) w Górach Wyhorlat.

Ponadto ujęto nie występujący na liście UNESCO – Narodowy rezerwat przyrody Skały Adrspasko-Cieplické (Národní přírodní rezervace Adršpašskoteplické skály), położony w Czechach w rejonie Teplice nad Metují/Adršpach, ze względu na wyjątkowość krajobrazową oraz dużą popularność Skalnego Miasta wśród turystów z Polski.

Analogicznie także pomimo braku wpisu na listę UNESCO ujęto w zestawieniu obiektów transgranicznych Zamek Orawski, ze względu na wyjątkowość krajobrazową oraz dużą popularność wśród polskich turystów.

Obiektom z listy UNESCO przypisana została **waga** 0,2 w ramach wskaźnika WaK, która jest taka sama jak łączna waga dla obiektów z listy UNESCO i Pomników Historii w Polsce, zaś w przypadku obu ww. obiektów spoza listy UNESCO (Skalne Miasto i Zamek Orawski) przyjęto wagę o połowę mniejszą – 0,1 (taką jak dla polskich Pomników Historii bez jednoczesnego wpisu na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

²⁶ Jest to odległość służąca do pozyskania danych do dalszej analizy, będąca zaokrągleniem w górę przyjętego promienia R dla otoczenia powiatów.

Tak jak dla obiektów z listy UNESCO i Pomników Historii na terytorium Polski w ramach WaK poszczególnym obiektom przypisano wagi różnicujące charakter i skalę obiektu, zgodnie z tablicą 4²⁷, a następnie unormowane, zgodnie ze wzorem (1) na unitaryzację zerowaną.

Tablica 4. Wagi dla obiektów na liście światowego dziedzictwa UNESCO w obszarach transgranicznych z krajami członkowskimi UE

Rodzaj obiektu	Waga _i
Pojedynczy obiekt	1
Pojedynczy obiekt dużych rozmiarów, pole bitwy	2
Zespół obiektów: zamek, twierdza, klasztor, opactwo, kanał, obszar krajobrazowy	3
Założenia urbanistyczne (nie obejmujące centrów dawnych miast), kopalnie	4
Zespół miejski, pojedyncze obiekty objęte wspólnym wpisem o sumie wag min. 5	5

Źródło: Opracowanie własne.

Podobnie jak w przypadku krajowych powiatów stanowiących otoczenie wykorzystana została analogiczna funkcja odległości określona jako:

$$f_{il} = 1 - \frac{c_{il}}{R}, \quad (17)$$

gdzie:

f_{il} - wartość funkcji odległości dla powiatu i oraz obiektu transgranicznego l ,
 c_{il} - najmniejsza odległość od obiektu l za granicą Polski do granicy powiatu i ,
 R - wyznaczony w ramach analizy otoczenia powiatu maksymalny promień $R=48,564$ km.

Ze względu na fakt, iż zidentyfikowane za granicą zasoby stanowią jedynie wycinek w stosunku do zasobów kulturowych analizowanych dla polskich powiatów, co prowadziłoby do niedoszacowania zasobów w obszarach przygranicznych w sąsiednich państwach członkowskich UE, które można wykorzystać w ramach wyjazdu transgranicznego, przyjęto nieco inną procedurę wyznaczania odległości, która zmniejsza efekt niedoszacowania transgranicznych zasobów – przyjęto odległość c_{il} jako najmniejszą odległość liczoną od obiektu lub jego granic do granicy powiatu w Polsce, dla którego wyznaczana jest poprawka transgraniczna.

Analogiczna procedura została zastosowana w ramach wskaźnika dziedzicznego WaS dla następujących parków narodowych z sąsiednich państw członkowskich UE: 8 parków narodowych Słowacji (tj.: Tatrzański PN, Pieniński PN, PN Niżne Tatry, PN Mała Fatra, PN Wielka Fatra, PN Słowacki Raj, PN Połoniny, PN Płaskowyż Murański), 2 parki narodowe Czech (tj.: PN Czeska Szwajcaria, Karkonoski PN), 2 parki narodowe Niemiec (tj. PN Saskiej Szwajcarii, PN Doliny Dolnej Odry).

Funkcja odległości $f_{il} = 1 - \frac{c_{il}}{R}$, dla WaS jest taka sama jak wyżej opisana dla transgranicznej poprawki dla wskaźnika dziedzicznego WaK.

Dla syntetycznego wskaźnika obszarów chronionych w ramach wskaźnika dziedzicznego WaS została przyjęta **waga** równa 1/6, a w ramach tego wskaźnika cząstkowego parki narodowe mają wagę 1/3. Tak jak i dla polskich powiatów w ramach uwzględniania otoczenia, z łączną **wagą** 1/18 (1/3*1/6) uwzględniane są parki narodowe w ramach wskaźnika dziedzicznego WaS. Z kolei wartość wskaźnika dla parków narodowych, tak jak i dla polskich powiatów, jest proporcjonalna do ich powierzchni i przyjmuje maksymalną wartość dla największego parku – w tym przypadku dla słowackiego Tatrzańskiego Parku Narodowego, któremu w ramach unitaryzacji zerowanej opisanej wzorem (1) przypisano wartość 1, a pozostałym – proporcjonalnie do ich powierzchni.

W przypadku obu poprawek transgranicznych w ramach wskaźników dziedzicznych WaK i WaS wartości dla pełnej zbiorowości obiektów uwzględnianych przy poprawce transgranicznej zostały unormowane

²⁷ Zastosowano wagi takie same jak te, odnoszące się do obiektów z listy światowego dziedzictwa UNESCO i Pomników Historii na terytorium Polski – tablica 1.

zgodnie ze wzorem (1) a następnie wartości poprawek dla poszczególnych powiatów lub miast na prawach powiatu zostały obliczone według wzoru (18) i dodane do uzyskanych uprzednio wartości WaK i WaS z uwzględnieniem otoczenia.

$$g_i = u \sum_{l=1}^L f_{il} * t_l \quad (18)$$

gdzie:

g_i – wartość poprawki transgranicznej w ramach wskaźnika dziedzicowego WaK lub WaS,
 f_{il} – wartość funkcji odległości dla powiatu i oraz obiektu l zgodnie ze wzorem (17),
 t_l – unormowana zgodnie z wzorem (1) wartość wskaźnika dla danego obiektu l za granicą Polski,
 u – waga dla danego rodzaju poprawki transgranicznej (0,2 dla WaK lub 1/18 dla WaS)²⁸.

---

²⁸ Są takie same jak dla odpowiednio polskich obiektów na liście UNESCO i Pomników Historii w ramach WaK oraz polskich parków narodowych w ramach WaS.

6. Sposób prezentacji wyników badania

6. Method of presenting the survey results

Dane wynikowe uzyskane w badaniu *Walory turystyczne w powiatach i ich otoczeniu* będą publikowane w postaci dziedzinowych wskaźników (kulturowych WaK, środowiskowych WaS, bazy turystycznej WaB, czynników destymulujących walory turystyczne WaD) oraz po ich agregacji w postaci wskaźnika walorów turystycznych WaT) dla powiatów i miast na prawach powiatu oraz na ich podstawie dla województw po zagregowaniu danych powiatowych.

Przy wyznaczaniu wskaźników dla powiatów i miast na prawach powiatu uwzględniane są także walory turystyczne zlokalizowane w ich otoczeniu zgodnie z przyjętą funkcją odległości.

Prezentację danych wynikowych badania przewiduje się co 2-5 lat w postaci cyklicznej informacji sygnałnej zamieszczonej na stronie internetowej GUS.

Wynikowe informacje statystyczne z pracy *Walory turystyczne w powiatach i ich otoczeniu* prezentowane są w postaci graficznej na mapach w ujęciu powiatowym według grup kwintylowych (z podziałem górnej grupy kwintylowej na decylowe lub półdecylowe) oraz w postaci tablic prezentujących ujęte w opracowaniu podstawowe miary i wskaźniki dziedzinowe: WaK, WaS, WaB, WaD, a przede wszystkim wskaźnik walorów turystycznych (WaT) w porządku malejącym dla górnej grupy kwintylowej powiatów i miast na prawach powiatu dla poszczególnych miar z wyjątkiem WaD, dla której prezentowany jest wynik dla dolnej grupy kwintylowej w porządku rosnącym.

Przyjęta metodologia badania umożliwi odbiorcy danych statystycznych samodzielne zdefiniowanie inaczej określonego, własnego wskaźnika syntetycznego odnoszącego się do walorów turystycznych z zastosowaniem innych wag dla wskaźników dziedzinowych niż wymienione powyżej i przyjęte dla wskaźnika walorów turystycznych WaT. Trzeba jednak podkreślić, że przyjęte wagi 3/8, 3/8, 1/5 i 1/20 (odpowiednio dla WaK, WaS, WaB i WaD) są wynikiem wielokrotnej iteracyjnej analizy danych dla całej zbiorowości 380 powiatów i miast na prawach powiatu i danych z okresu 2015-2021 i zachowują równowagę pomiędzy różnymi typami najbardziej atrakcyjnych powiatów i miast na prawach powiatu (powiaty nadmorskie, w pasmach pojezierzy, górskie, uzdrowiskowe, na obszarach chronionych, duże miasta atrakcyjne kulturowo).

Wyniki dla województw są wyznaczane jako średnia wartości wskaźników dziedzinowych (WaK, WaS, WaB i WaD) oraz wskaźnika walorów turystycznych (WaT) dla powiatów i miast na prawach powiatu z terenu danego województwa.

Dotychczasowe wyniki pracy badawczej *Walory turystyczne w powiatach i ich otoczeniu*²⁹ zostały udostępnione na stronie internetowej GUS w zakładce dotyczącej prac eksperymentalnych³⁰.

²⁹ Pierwotny tytuł pracy badawczej zrealizowanej w ramach POPT: Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia na podstawie danych statystycznych m. in. z zakresu bazy noclegowej, kultury i dziedzictwa narodowego oraz przyrodniczych obszarów chronionych.

³⁰ <https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/uslugi-publiczne/analiza-walorow-turystycznych-powiatow-i-ich-bezposredniego-otoczenia-na-podstawie-danych-statystycznych-m-in-z-zakresu-bazy-noclegowej-kultury-i-dziedzictwa-narodowego-oraz-przyrodniczych-,16,1.html>

Podsumowanie Summary

Metodologia mająca na celu analizę walorów turystycznych w powiatach pierwotnie została opracowana w ramach projektu współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007–2013 pod nazwą „Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia na podstawie danych statystycznych m.in.: z zakresu bazy noclegowej, kultury i dziedzictwa narodowego oraz przyrodniczych obszarów chronionych”. Wyniki prac z 2015 r. dostępne są w publikacji „Turystyka w 2015 r.”³¹, a pełny raport na stronie Internetowej GUS³². Uaktualnioną wersję tej eksperymentalnej pracy na podstawie danych z 2016 r. ujęto w notatce informacyjnej zamieszczonej na stronie Internetowej GUS w ramach statystyk eksperymentalnych w 2017 r.³³

Obecne opracowanie zeszytu metodologicznego „Walory turystyczne w powiatach i ich otoczeniu” zawiera rozwiniętą względem wersji opracowanej w ramach POPT metodologię uwzględniającą uwagi zgłoszone przez Komisję Metodologiczną.

Dzięki uwzględnieniu otoczenia powiatów możliwe stało się uzyskanie wyników, które dotyczą obszaru funkcjonalnego o wystandardyzowanej wielkości, bez ograniczeń, jakie wynikają z granic administracyjnych powiatów i miast na prawach powiatu. Przy doborze wag założono zachowanie równowagi pomiędzy różnymi rodzajami walorów turystycznych. Na podstawie uzyskanych wyników dla powiatów i miast na prawach powiatu wyznaczone zostały także wyniki dla województw jako średnia dla powiatów i miast na prawach powiatu z danego województwa.

Planowana jest cykliczna, (co 2-5 lat) publikacja wyników analizy walorów turystycznych w powiatach i ich otoczeniu w oparciu o najnowsze dostępne dane.

Mamy nadzieję, że opracowania statystyczne powstające w oparciu o tę metodologię okażą się użytecznym źródłem informacji zarówno dla władz samorządowych na poziomie regionalnym (wojewódzkim) i lokalnym (powiatowym lub gminnym), jak i dla władz centralnych, a także dla przedsiębiorców przy podejmowaniu lub rozwijaniu przedsięwzięć turystycznych. Mogą także być użyteczne dla turystów planujących własne wyjazdy turystyczne.

---

³¹ [Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Kultura. Turystyka. Sport / Turystyka / Turystyka w 2015 roku](#)

³² [Główny Urząd Statystyczny / Statystyki eksperymentalne / Usługi publiczne / Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia na podstawie danych statystycznych m. in. z zakresu bazy noclegowej, kultury i dziedzictwa narodowego oraz przyrodniczych obszarów chronionych \(POPT 2007-2013\)](#)

³³ [Główny Urząd Statystyczny / Statystyki eksperymentalne / Usługi publiczne / Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia](#)

BIBLIOGRAFIA

Bibliography

Gaworecki W.W. (2000). *Turystyka*, Warszawa, PWE.

Hellwig Z. (1968). Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr, R. XV, Zeszyt 4, Przegląd statystyczny, PAN, Warszawa.

Kruczek Z., Sacha S. (1999). *Geografia atrakcji turystycznych Polski*. Wyd. Proksenia.

Kukuła K. (1999). Metoda unitaryzacji zerowanej na tle wybranych metod normowania cech diagnostycznych. *Acta Scientifica Academiae Ostroviensis* nr 4, 5-31.

Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J. (2008). *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa.

Łysoń P., Szymkowiak M., Wawrowski Ł. (2016). *Badania porównawcze atrakcyjności turystycznej otoczenia powiatów*, Wiadomości Statystyczne, nr 12 (667), Warszawa.

Pukowiec K. Kurda W. (2013). Ocena atrakcyjności turystyczno-rekreacyjnej gmin powiatu lublinieckiego. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Przymierza Rodzin w Warszawie*, Zeszyt naukowy nr 11, Seria geograficzno-turystyczna nr 6, Warszawa.

Rogalewski O. (1974). *Zagospodarowanie turystyczne*, WSiP, Warszawa.

Tucki A. (2007). *Regionalne aspekty rozwoju turystyki na przykładzie województwa lubelskiego*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Zakład Geografii Regionalnej, Instytut Nauk o Ziemi, Kraków.

Walesiak M. (1996). Dopuszczalne działania na liczbach w badaniach marketingowych z punktu widzenia skal pomiarowych. *Prace naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, Nr 718, Informatyka i Ekonometria 1.

Walesiak M. (2011). Uogólniona miara odległości GDM w statystycznej analizie wielowymiarowej z wykorzystaniem programu R. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego We Wrocławiu.

Walesiak M. (2014). Przegląd formuł normalizacji wartości zmiennych oraz ich własności w statystycznej analizie wielowymiarowej w: *Przegląd Statystyczny*, zeszyt 4.

Wiśniewski E. (2013). *Ocena atrakcyjności turystycznej powiatów województwa zachodniopomorskiego*; *Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*.

ZAŁĄCZNIK 1

Opis zmiennych wykorzystywanych na potrzeby analiz

Annex No. 1.

Description of the variables used for the purposes of the analyses

1. Wskaźnik walorów kulturowych (WaK)

Z szerokiego zakresu danych o kulturze, jakimi dysponuje statystyka publiczna, wybrano te zmienne, które ze względu na znaczenie kulturowe mają istotny wpływ na walory turystyczne, a jednocześnie są dostępne dla każdego powiatu (ogólna liczba zabytków nieruchomych, liczba zabytków nieruchomych powstałych przed XVI w., liczba obiektów na liście światowego dziedzictwa UNESCO i liście Pomników Historii, muzea i instytucje paramuzealne, miejsca pielgrzymkowe, miejsca w teatrach i instytucjach muzycznych, imprezy masowe).

1.1. Zabytki (WZ)

Dane o **zabytkach nieruchomych** pochodzą z Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID), który na podstawie zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 stycznia 2020 r. w sprawie nadania statutu NID, gromadzi i zarządza zasobem dokumentacji rejestru zabytków i Krajowej Ewidencji Zabytków. W ramach tej działalności NID gromadzi dane, przetwarza je, udostępnia, wykonuje analizy, sporządza statystyki.

Rejestr zabytków prowadzony jest przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, na podstawie decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków o uznaniu obiektu za zabytek, zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków.

1.1.1. Zabytki nieruchome ogółem (WZO)

Zabytek nieruchomy, według ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, to nieruchomości, jej część lub zespół (zespoły), będąca dziełem człowieka lub związanym z jego działalnością i stanowiącym świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki nieruchome, będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W spisie zabytków nieruchomych mogą być ujęte niektóre obiekty już nieistniejące, ponieważ mogą być usunięte z wykazu dopiero po wydaniu przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prawomocnej decyzji o skreśleniu zabytku z rejestru.

1.1.2. Zabytki nieruchome powstałe przed XVI w. (WZX)

Zestawienie zabytków nieruchomych, których powstanie datowane jest przed XVI w. (tj. do 1500 r.) opracowano na podstawie pozycji rejestru w zestawieniach wojewódzkich zamieszczonych na stronie internetowej NID. Informacja dotyczy istniejących obiektów i założeń/układów urbanistycznych, niezależnie od ich stanu obecnego (w ruinie, przebudowane, zrekonstruowane).

1.1.3. Informacje o obiektach na liście światowego dziedzictwa UNESCO i liście Pomników Historii (WUH)

Obiekty na liście światowego dziedzictwa UNESCO w Polsce oraz w krajach Unii Europejskiej na obszarze przygranicznym z Polską

Wykaz obiektów na liście światowego dziedzictwa UNESCO położonych w Polsce, jak i w sąsiadujących z Polską krajach Unii Europejskiej w odległości mniejszej niż 50 km od granicy naszego kraju opracowano na podstawie zestawienia podanego na stronie internetowej UNESCO³⁴. Przyjęto, że obiekty na liście światowego dziedzictwa UNESCO zarówno polskie, jak i położone w krajach UE w obszarze przy granicy z Polską zwiększają atrakcyjność powiatów i ich otoczenia.

Z listy światowego dziedzictwa UNESCO w obszarze przygranicznym w krajach UE sąsiadujących z Polską wzięto pod uwagę i uwzględniono w poprawce transgranicznej następujące pozycje kulturowe:

- Litomyśl (Czechy),
- Bad Muskau – Park Mużakowski (Niemcy),
- Levoča (Lewocza) (Słowacja),
- Spišské Podhradie (Spiskie Podgrodzie) i Žehra (Słowacja),
- Bardejov (Słowacja),
- Bodružal (Słowacja),
- Hervartov (Słowacja),
- Kežmarok (Kieżmark) (Słowacja),
- Ladomirová, Leštiny (Słowacja),
- Ruská Bystrá (Słowacja),
- Tvrdošín (Twardoszyn) (Słowacja)

oraz obszary przyrodnicze:

- lasy bukowe w Karpatach,
- Havešová (Słowacja),
- Rožok (Słowacja),
- Stužica w Górach Bukowskich (Słowacja),
- Kyjovský prales (Puszcza Kijowska) w Górach Wyhorlat (Słowacja),
- rezerwat biosfery Spreewald (Niemcy).

Ponadto ujęto nie występujący na liście światowego dziedzictwa UNESCO – Narodowy rezerwat przyrody Skąty Adrspasko-Cieplické w Czechach oraz Zamek Orawski na Słowacji.

Pomniki Historii - liczba obiektów umieszczonych na liście

Pomnik Historii jest jedną z form ochrony zabytków, które zostały wyszczególnione w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.³⁵ Terminem tym określa się zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury. Rangę Pomnika Historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Pomniki Historii ustanawiane są od 1994 r. Na liście znajdują się obiekty o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju takie, jak: obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca

³⁴ <https://www.unesco.pl/>

³⁵ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami; Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568 z późn. zm.

pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. Dane o Pomnikach Historii opracowano na podstawie wykazu prezentowanego na stronie internetowej NID.

1.2. Potencjał uczestnictwa (WU)

1.2.1. Muzea (liczba muzeów i instytucji paramuzealnych, zwiedzający) (WMU)

Dane dotyczące **liczby muzeów i instytucji paramuzealnych oraz liczby zwiedzających** pochodzą z rocznego sprawozdania GUS symbol *K-02 sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej* (poz. 1.28.01 pbssp).

Sprawozdanie sporządzają państwowe, w tym samorządowe, muzea i ich oddziały, których podstawowym zadaniem jako instytucji kultury jest gromadzenie i upowszechnianie dóbr kultury. Gromadzone są także dane od podmiotów sektora prywatnego, które zarejestrowały swoją działalność w sekcji R. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją w dziale 91 Działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą w podklasie 91.02.Z Działalność muzeów. Jednostkami sprawozdawczymi są również instytucje sektora publicznego, które prowadzą muzea, a których podstawowa forma działalności jest inna, np. uczelnie publicznych, instytucji artystycznych, domów i ośrodków lub centrów kultury.

W sprawozdaniu wykazywane są informacje o posiadanych zbiorach (według dyscyplin), wystawach organizowanych w kraju i wymianie wystaw z zagranicą, dane o liczbie zwiedzających muzea i wystawy muzealne (w tym o osobach zwiedzających bezpłatnie w ramach „Nocy Muzeów” oraz z okazji innych imprez okolicznościowych) oraz informacje o formach prowadzonej przez muzea działalności oświatowej (odczyty/prelekcje/spotkania, seanse filmowe, koncerty, konkursy, warsztaty, imprezy plenerowe, lekcje muzealne, sesje i seminaria naukowe/sympozja), działalności wydawniczej, imprezach cyklicznych oraz innych formach działalności, a także prowadzonych programach badawczych.

Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Instytucja paramuzealna to jednostka organizacyjna nie będąca muzeum, nie nastawiona na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, nauki i techniki oraz przyrody, którą uznaje się za posiadającą charakter muzealny.

Zgodnie z rekomendowaną przez UNESCO klasyfikacją Międzynarodowej Rady ds. Muzeów (ICOM - International Council of Museums) instytucją paramuzealną może być: ogród zoologiczny (wszystkie jego formy takie, jak akwaria, terraria itp.), ogród botaniczny, rezerwat przyrody (udostępniany zwiedzającym w sposób rejestrowany, na ogół prezentujący również zestaw zbiorów lub opracowane wystawy tematyczne; w szczególności są to: grotty, jaskinie, akwenty, parki), pomnik historii (zabytek) lub inna jednostka - m.in. planetarium, miasteczko czy centrum nauki i techniki, a także nie będąca muzeum ekspozycja stała ukazująca osiągnięcia, odkrycia i ciekawostki z dziedziny historii, archeologii, kultury, przyrody, techniki itp.

Zwiedzający to osoba, która odwiedziła muzeum lub instytucję paramuzealną, której obecność zarejestrowano na podstawie biletu wstępu lub w inny sposób.

Zebrane dane są częściowo szacunkowe. Zgodnie z dyspozycją dla sprawozdawcy, zamieszczoną w objaśnieniach do sprawozdania, gdy muzeum nie prowadzi ewidencji zwiedzających, liczbę zwiedzających należy podać szacunkowo.

1.2.2. Miejsca pielgrzymkowe (liczba obiektów i uczestnicy pielgrzymek) (WPI)

Dane o **miejscach pielgrzymkowych i odwiedzających miejsca pielgrzymkowe** dotyczą miejsc kultu religijnego i liczby uczestników pielgrzymek do sanktuariów katolickich w roku 2011 (ostatnie dostępne dane) i prawosławnych oraz do grobów cadyków (oheli), gromadzących pielgrzymki judaistyczne. Dane mają charakter szacunkowy, ponieważ trudno jest precyzyjnie obliczyć ruch pielgrzymkowy, zarówno

zorganizowany (pielgrzymki piesze, autokarowe, rowerowe itp.), jak i w szczególności pielgrzymki indywidualne – „samotne, rodzinne lub w bardzo małych grupach”, a „trudności występują już przy zakwalifikowaniu osób przybywających do sanktuarium – którzy z nich są „tylko” turystami, a którzy „prawdziwymi” pielgrzymami. Dane o ruchu pielgrzymkowym innych (niż Kościoł katolicki) kościołów i wyznań oparte są o wycinkowe dane z niejednorodnych źródeł.

Pielgrzymka to zbiorowa lub indywidualna podróż podjęta z pobudek religijnych do miejsc kultu (miejsc świętych).

Pielgrzym to uczestnik pielgrzymki, tj. osoba odbywająca indywidualnie lub grupowo wędrowkę do sanktuarium.

Odwiedzający miejsca pielgrzymkowe to osoby odwiedzające indywidualnie lub grupowo miejsca kultu religijnego.

Sanktuarium (łac. – miejsce święte) to miejsce o szczególnym znaczeniu kulturowym, zwykle świątynia lub jej najważniejsza i najświętsza część.³⁶

1.2.3. Miejsca w teatrach i instytucjach muzycznych (WMT)

Dane o miejscach na widowni w stałych salach teatrów i instytucji muzycznych pochodzą z rocznego sprawozdania GUS o symbolu *K-01 - Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej* (poz. 1.28.01 pbssp).

W sprawozdaniu gromadzone są dane o rodzaju jednostki i liczbie miejsc na widowni w stałej sali widowiskowej oraz wykazuje się liczbę zrealizowanych w ciągu roku przedstawień (koncertów) i liczbę widzów (słuchaczy) na zorganizowanych imprezach (wydzielając informacje o działalności w stałej sali), a także liczbę prezentacji artystów i zespołów zagranicznych oraz o frekwencji na tych widowiskach (koncertach).

Teatr - instytucja lub organizacja zajmująca się profesjonalnie regularnym wystawianiem utworów scenicznych (dramatycznych, lalkowych, muzycznych i rozrywkowych) posiadająca stały zespół (aktorów, śpiewaków, tancerzy, muzyków, reżyserów, scenografów itp.), z reguły posiadająca budynek lub pomieszczenie przystosowane do wystawiania utworów scenicznych, przy wykorzystaniu różnych technik przekazu: słowo, ruch, muzyka, dźwięk, plastyka (niezależnie od liczby występujących w nich osób).

Instytucja muzyczna - to wspólna nazwa instytucji scenicznych, których podstawową warstwą prezentacji jest muzyka (opera, operetka, filharmonia, orkiestra, zespół pieśni i tańca).

Miejsca na widowni - liczba miejsc numerowanych (zarejestrowanych) wykorzystywanych przez instytucję kultury do stałych prezentacji scenicznych (w stałej sali wykorzystywanej przez instytucję artystyczną lub w kinie stałym do prezentacji filmów).

Liczba miejsc w teatrach i instytucjach muzycznych odnosi się do miejsc na widowni we własnych lub wynajętych stałych salach widowiskowych. W przypadku organizowania widowni na potrzeby konkretnego spektaklu, podaje się średnią liczbę miejsc przygotowanych dla widzów w ciągu roku. Niektóre teatry i instytucje muzyczne nie rozporządzają własną salą widowiskową, a korzystają z sali innej instytucji. Miejsca na widowni w stałej sali liczone są tylko raz, niezależnie od liczby korzystających z niej instytucji.

1.2.4. Imprezy masowe (liczba imprez i uczestników) (WIM)

Dane o imprezach masowych i ich uczestnikach pozyskiwane są z rocznego sprawozdania GUS o symbolu *K-09 - Sprawozdanie z organizacji imprez masowych* (poz. 1.28.08 pbssp).

Sprawozdanie sporządzają urzędy miast i gmin właściwe ze względu na miejsce przeprowadzenia imprezy masowej. Zakres informacji zbieranych w sprawozdaniu obejmuje:

- a) organizatora imprezy (osoba prawna, osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej);
- b) podział imprez masowych:
  - imprezy artystyczno-rozrywkowe (np. koncert zespołu muzycznego),

³⁶ „ABC Chrześcijanina” Mały słownik, wyd. Verbinum 1996 r., s. 232.

- interdyscyplinarne (np. występy estradowe połączone z turniejem gier sportowych),
- sportowe (np. mecz piłki nożnej);
- c) liczbę uczestników imprez.

Dodatkowo zastosowano bardziej szczegółowy podział imprez artystyczno-rozrywkowych: koncerty, przedstawienia i spektakle, pokazy/seanse filmowe, festiwale, kabarety, widowiska cyrkowe, imprezy łączone np. pokaz filmowy i kabaret.

Impreza masowa - impreza o charakterze artystycznym, rozrywkowym lub sportowym skierowana do szerokiej publiczności, organizowana zgodnie z przepisami o bezpieczeństwie imprez masowych.

Impreza masowa zwykle odbywa się na stadionie, w hali sportowej, centrum kongresowym czy innym dużym obiekcie, a także na otwartej przestrzeni, na wydzielonym i odpowiednio oznaczonym terenie. Organizatorem takich imprez, po otrzymaniu stosownego zezwolenia, może być zarówno osoba fizyczna, osoba prawna, jak i jednostka nieposiadająca osobowości prawnej.

Uczestnicy imprez masowych - należy przez to rozumieć liczbę udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, które mogą być obecne na imprezie masowej (deklarowana przez organizatora liczba uczestników) określonych w zezwoleniu na przeprowadzenie imprezy masowej wydanym, w drodze decyzji, przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta właściwych ze względu na miejsce przeprowadzenia imprezy. Dane o uczestnikach imprez masowych mają charakter szacunkowy, mówią bowiem o przewidywanej liczbie uczestników imprezy. Jednakże niektórzy sprawozdawcy wykazują dane o faktycznej liczbie uczestników uzyskane na podstawie informacji po zakończonej imprezie.

2. Wskaźnik walorów środowiskowych (WaS)

Na potrzeby wskaźnika walorów środowiskowych wykorzystano zmienne: długość linii brzegowej, duże jeziora, wewnętrzne wody morskie, powierzchnia gruntów pod wodami, powierzchnia gruntów pod stawami, klasa wysokości terenu, powierzchnia gór, parki narodowe, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, obszary Natura 2000, powierzchnia lasów, liczba łóżek w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego.

2.1 Wskaźniki krajobrazowe

2.1.1. Linia brzegowa (długość linii brzegowej wyrażonej w km) (WLB)

Dane dotyczące linii brzegowej Polski wyznaczono w oparciu o dane dotyczące długości linii brzegu morskiego z trzech Urzędów Morskich w: Szczecinie, Słupsku i Gdyni.

2.1.2. Wody (duże jeziora, wewnętrzne wody morskie, grunty pod wodami, grunty pod stawami) (WPW)

Dane dotyczące powierzchni gruntów pod wodami /w km²/ obejmują:³⁷

Grunty pod morskimi wodami wewnętrznymi

Grunty pod morskimi wodami wewnętrznymi są grunty pokryte morskimi wodami wewnętrznymi, o których mowa w art. 4 ustawy z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz. U. z 2020 r. poz. 2135, z późn. zm.).

Morskimi wodami wewnętrznymi są:

- 1) część Jeziora Nowowarpieńskiego i część Zalewu Szczecińskiego wraz ze Świną i Dziwną oraz Zalewem Kamieńskim, znajdująca się na wschód od granicy państwowej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec, oraz rzeka Odra pomiędzy Zalewem Szczecińskim a wodami portu Szczecin;
- 2) część Zatoki Gdańskiej zamknięta linią podstawową morza terytorialnego;

³⁷ Rozporządzenie Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków.

- 3) część Zalewu Wiślanego, znajdująca się na południowy zachód od granicy państwowej między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską na tym Zalewie;
- 4) wody portów określone od strony morza linią łączącą najdalej wysunięte w morze stałe urządzenia portowe, stanowiące integralną część systemu portowego;
- 5) wody znajdujące się pomiędzy linią brzegu morskiego ustaloną zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne a linią podstawową morza terytorialnego.

Na potrzeby opracowania korzystamy z pkt. 1 i 3, gdyż odnoszą się one do akwenów które nie stykają się z linią brzegową Morza Bałtyckiego uwzględnioną we wskaźniku linii brzegowej.

Grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi

Do gruntów pod wodami powierzchniowymi płynącymi zalicza się grunty pokryte śródlądowymi wodami płynącymi, o których mowa w art. 22 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. - Prawo wodne³⁸.

Kontur gruntów pod wodami powierzchniowymi płynącymi wyznaczają linie brzegów cieków naturalnych, jezior oraz innych naturalnych zbiorników wodnych, a w przypadku kanałów lub sztucznych zbiorników wodnych usytuowanych na wodach płynących zewnętrzne krawędzie – tych kanałów lub zbiorników.

Jeżeli ciek naturalny, jezioro, inny naturalny lub sztuczny zbiornik wodny lub kanał przecina granicę obrębu ewidencyjnego, to granica obrębu ogranicza kontur gruntów pod wodami powierzchniowymi płynącymi.

Grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi

Do gruntów pod wodami powierzchniowymi stojącymi zalicza się grunty pokryte śródlądowymi wodami stojącymi, o których mowa w art. 23 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r.³⁹ Prawo wodne, oraz grunty trwale pokryte wodami znajdującymi się w zagłębieniach terenu powstałych w wyniku działalności człowieka, niebędące stawami oraz niezaliczone do nieużytków.

Kontur gruntów pod wodami powierzchniowymi stojącymi wyznaczają linie brzegów naturalnych zbiorników wodnych, a w przypadku zagłębień terenu powstałych w wyniku działalności człowieka zewnętrzne krawędzie tych zagłębień.

Jeżeli naturalny zbiornik wodny lub zagłębienie terenu powstałe w wyniku działalności człowieka przecina granicę obrębu ewidencyjnego, to krawędź przecięcia ogranicza kontur gruntów pod wodami powierzchniowymi stojącymi.

Grunty pod stawami

Do gruntów pod stawami zalicza się grunty pod zbiornikami wodnymi (z wyjątkiem jezior i zbiorników zaporowych z urządzeniami do regulacji poziomu wód), wyposażonymi w urządzenia hydrotechniczne nadające się do chowu, hodowli i przetrzymywania ryb, obejmujące powierzchnię ogroblowaną wraz z systemem rowów oraz tereny przyległe do stawów i z nimi związane, a należące do obiektu stawowego, są one ewidencjonowane jako podklasa gruntów rolnych⁴⁰.

³⁸ Art. 22.

Śródlądowymi wodami płynącymi są wody w:

- 1) ciekach naturalnych oraz źródłach, z których te ciekі biorą początek;
- 2) jeziorach oraz innych naturalnych zbiornikach wodnych o ciągłym albo okresowym naturalnym dopływie lub odpływie wód powierzchniowych;
- 3) sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących;
- 4) kanałach.

³⁹ Art. 23.

1. Śródlądowymi wodami stojącymi są wody śródlądowe w jeziorach oraz innych naturalnych zbiornikach wodnych niezwiązanych bezpośrednio, w sposób naturalny, z powierzchniowymi śródlądowymi wodami płynącymi.
2. Przepisy o śródlądowych wodach stojących stosuje się odpowiednio do wód znajdujących się w zagłębieniach terenu powstałych w wyniku działalności człowieka, niebędących stawami.

⁴⁰ **Rozporządzenie Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków,**

§ 9. 1. **Grunty rolne**, o których mowa w § 8 ust. 1 pkt 1, dzielą się na:

- 1) użytki rolne, do których zalicza się:
  - a) grunty orne, oznaczone symbolem R,
  - b) łąki trwałe,
  - c) pastwiska trwałe,
  - d) sady,
  - e) grunty rolne zabudowane,
  - f) grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych,

Duże jeziora Polski /powierzchnia w km²/

Dane dotyczące powierzchni dużych jezior (naturalnych lub sztucznych) Polski pochodzą z Rocznika Rzeczypospolitej Polskiej 2022⁴¹, których źródłem danych jest Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej. Na podstawie opracowań własnych, do których wykorzystano Bazę Danych Ogólnogeograficznych (BDO) udostępnianą przez Centralny Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej, wykaz zaczerpnięty z Rocznika Rzeczypospolitej Polskiej uzupełniono o pozostałe jeziora (naturalne lub sztuczne) o powierzchni co najmniej 4 km².

2.1.3. Góry (WPG)

Obszary górskie /dane na podstawie wysokości obszarów górskich nad poziomem morza/

Do wyznaczenia obszarów górskich i podgórskich wykorzystano Bazę Danych Ogólnogeograficznych (BDO) udostępnianą przez Centralny Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej.

BDO odpowiada stopniem szczegółowości mapie w skali 1:250 000, a jej treść obejmuje 9 obszarów tematycznych, z których na potrzeby projektu wykorzystano podział administracyjny (granice województw i powiatów), rzeźbę terenu (izohipsy) oraz pokrycie terenu.

Izohipsy z warstwy BDO są poprowadzone co 40 m dla obszarów o wysokościach do 560 m n.p.m., co 80 m – od 560 do 1920 m n.p.m., natomiast dla najwyższych partii gór (od 2000 m n.p.m.), ze względu na duże deniwelacje i czytelność obrazu, bez jednoznacznie przyjętego przedziału wysokości.

2.2. Wskaźniki obszarów chronionych, lasów i uzdrowisk

2.2.1. Obszary chronione (WOCh)

Dane dotyczące **obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych** (tj. **parki narodowe, rezerwy przyrody, parki krajobrazowe**) pochodzą ze sprawozdania stałego Głównego Urzędu Statystycznego: **OS 7- Sprawozdanie o ochronie przyrody i krajobrazu**, a dane dotyczące **Sieci obszarów Natura 2000** z baz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Dane dotyczące parków narodowych zawierają powierzchnię parku według rejestru powierzchniowego w operacie urządzeniowym parku oraz księgi ewidencji gruntów urzędów wojewódzkich, uzgodnioną z właściwymi terenowo wydziałami ds. geodezji urzędów wojewódzkich, tzn. powierzchnię gruntów stanowiącą własność Skarbu Państwa pozostających, jak i niebędących pod zarządkiem Ministra Środowiska oraz gruntów innej własności.

Powierzchnia rezerwatów przyrody dotyczy obiektów powołanych: do 31 XII 1997 r. zarządzeniami, a w okresie 1 I – 31 XII 1998 r. – rozporządzeniami Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa oraz do końca roku sprawozdawczego, zarządzeniami regionalnego dyrektora ochrony środowiska (art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody), przy czym dla aktualnego okresu sprawozdawczego wiążąca jest data wejścia w życie wymienionego zarządzenia. Do 1999 roku rezerwy przyrody były powoływane na podstawie zarządzenia odpowiedniego ministra i ogłaszane w Monitorze Polskim, a od 1 stycznia 1999 roku są powoływane **rozporządzeniem wojewody**.

Powierzchnia parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu nie może się dublować. Z chwilą, gdy na terenie obszaru chronionego krajobrazu lub na jego części utworzony został na mocy rozporządzenia wojewody park krajobrazowy, Wojewódzki Konserwator Przyrody powinien wykazać powierzchnię tego obszaru chronionego krajobrazu pomniejszoną o powierzchnię parku krajobrazowego utworzonego na tym terenie.

Powierzchnia parków krajobrazowych/obszarów chronionych poza rezerwatami przyrody znajdującymi się na terenie parku krajobrazowego/obszaru chronionego krajobrazu, również pozostałe formy ochrony przyrody obejmujące: użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne i zespoły przyrodniczo-

---

g) grunty pod stawami,

h) grunty pod rowami,

⁴¹ W Roczniku Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej ujęte są jeziora o powierzchni co najmniej od 17,5 km² (łącznie 17 największych jezior).

krajobrazowe tylko w tym przypadku, jeżeli wymienione formy ochrony przyrody zostały utworzone na terenie parku krajobrazowego/obszaru chronionego krajobrazu, zgodnie z aktem stanowiącym przedmiotowe formy ochrony przyrody

Powierzchnia parków narodowych jest wykazywana jako pomniejszona, obejmuje obszary z wyłączeniem podwójnego wykazania powierzchni rezerwatów.

Park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe. Park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk: przyrodniczych, roślin, zwierząt lub grzybów. Utworzenie parku narodowego, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów. Nadzór nad parkami narodowymi sprawuje minister właściwy do spraw środowiska.

Polska przyjęła definicję parku narodowego określoną przez Światową Unię Ochrony Przyrody i jej Zasobów (IUCN-WCU), dlatego wszystkie 23 polskie parki narodowe, jako odpowiadające wymogom IUCN, znalazły się na jej liście.

Potwierdzeniem rangi i ponadprzeciętnych walorów przyrodniczych parków narodowych jest to, że wiele z nich ma status obszarów chronionych o randze międzynarodowej. Należy podkreślić, że UNESCO wpisało 9 parków narodowych na listę rezerwatów biosfery: Babiogórski, Białowiecki, Bieszczadzki, Bory Tucholskie, Kampinoski, Karkonoski, Poleski, Słowiński, Tatrzański, w tym 1 Białowiecki został uznany przez UNESCO za obiekt dziedzictwa światowego. Ponadto 7 parków narodowych (Biebrzański, Słowiński, Narwiański, Poleski, część Karkonoskiego, Wigierski i Park Narodowy Ujście Warty) objętych zostało Konwencją o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego (tzw. Konwencja Ramsarska). Łączna powierzchnia parków narodowych w Polsce w końcu 2019 r. wyniosła 315 tys. ha, co stanowi 1% powierzchni kraju.

Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru następuje w drodze uchwały sejmiku województwa.

Na obszarach graniczących z parkiem krajobrazowym może być wyznaczona otulina.

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Uznanie obszaru za rezerwat następuje w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

Dodatkowe wyjaśnienia metodologiczne:

W zależności od przyjętego celu ochrony wyróżnia się następujące rodzaje rezerwatów:

- leśne (pozostałości i fragmenty dawnych puszc o charakterze pierwotnym, typy zbiorowisk leśnych, stanowiska drzew na granicach zasięgu);
- wodne (wody jezior, rzek, potoków i morza wraz ze zbiorowiskami roślin i gatunkami zwierząt);
- stepowe (murawy ciepłolubne, głównie na podłożu wapiennym i gipsowym);
- słonoroślne (słonorośla nadmorskie i śródlądowe);
- faunistyczne (populacje i siedliska ssaków, ptaków, gadów, płazów, ryb i bezkręgowców);
- florystyczne (populacje i siedliska gatunków lub grup gatunków roślin zarodnikowych i kwiatowych oraz grzybów kapeluszowych i porostów);
- torfowiskowe (zbiorowiska i gatunki torfowisk niskich, przejściowych i wysokich);
- przyrody nieożywionej (odkrywki geologiczne, zjawiska krasowe, gleby, formy skalne, jaskinie, szata naciekowa, stanowiska skamieniałości, przykłady erozji i innych procesów kształtujących powierzchnię ziemi, utwory geologiczne, wydmy);
- krajobrazowe (krajobrazy o cechach naturalnych, charakterystyczne dla poszczególnych regionów geograficznych, często z występującymi zabytkami).

Sieć obszarów Natura 2000 to spójna funkcjonalnie europejska sieć ekologiczna, tworzona w celu zachowania siedlisk przyrodniczych oraz gatunków ważnych dla Wspólnoty Europejskiej. Obowiązek podjęcia takich działań wynika z postanowień Konwencji o różnorodności biologicznej przyjętej w dniu 5 czerwca 1992 r. w Rio de Janeiro (tzw. Konwencja z Rio). Podstawą prawną tworzenia sieci Natura 2000 są dwa akty prawne: Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z 30 listopada 2009 roku w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (zwana Dyrektywą Ptasią) oraz Dyrektywa Rady 92/43/EWG z 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (zwana Dyrektywą Siedliskową). Przewidują one stworzenie systemu obszarów połączonych korytarzami ekologicznymi, czyli fragmentami krajobrazu zagospodarowanymi w sposób umożliwiający migrację, rozprzestrzenianie i wymianę puli genetycznej gatunków. Zadaniem sieci jest utrzymanie różnorodności biologicznej przez ochronę nie tylko najcenniejszych i najrzadszych elementów przyrody, ale też najbardziej typowych, wciąż jeszcze powszechnych układów przyrodniczych charakterystycznych dla regionów biogeograficznych (np. alpejskiego, atlantyckiego, kontynentalnego). Jej tworzenie jest obowiązkiem każdego kraju członkowskiego UE, a wybór sposobu ochrony poszczególnych elementów sieci pozostawia się danemu państwu.

Sieć obszarów Natura 2000 obejmuje:

Obszary specjalnej ochrony ptaków – OSO to obszary wyznaczone, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej, w celu ochrony populacji dziko występujących gatunków ptaków, w granicach których ptaki mają korzystne warunki bytowania w ciągu całego życia, w dowolnym jego okresie albo stadium rozwoju.

Specjalne obszary ochrony siedlisk – SOO (obszary mające znaczenie dla Wspólnoty – OZW) to obszary wyznaczone, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej, w celu trwałej ochrony siedlisk przyrodniczych lub populacji zagrożonych wyginięciem gatunków roślin lub zwierząt w celu odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych lub właściwego stanu ochrony gatunków. Obszary OZW są zatwierdzone przez Komisję Europejską w drodze decyzji, jednak nie zostały jeszcze wyznaczone aktem prawa krajowego (rozporządzeniem ministra ds. środowiska, powołującym SOO).

Obszar Natura 2000 może obejmować swym zasięgiem część lub całość obszarów i obiektów objętych innymi formami przyrody. Wyznaczenie obszaru Natura 2000, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa, ministrem właściwym do spraw rozwoju wsi oraz z ministrem właściwym do spraw gospodarki wodnej.

2.2.2. Powierzchnia lasów w ha (WL)

Lasem w rozumieniu ustawy jest grunt:

1) o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) – drzewami i krzewami oraz runem leśnym – lub przejściowo jej pozbawiony:

- a) przeznaczony do produkcji leśnej lub
- b) stanowiący rezerwat przyrody lub wchodzący w skład parku narodowego albo
- c) wpisany do rejestru zabytków;

2) związany z gospodarką leśną, zajęty pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

2.2.3. Liczba łóżek w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego (WZU)

W ramach sprawozdawczości GUS realizowanej w ramach pbspp na sprawozdaniu ZD-2 Sprawozdanie z działalności leczniczej zakładów lecznictwa uzdrowiskowego, stacjonarnych zakładów rehabilitacji leczniczej badane są m.in. zakłady lecznictwa uzdrowiskowego, które funkcjonują w oparciu o ustawę o działalności leczniczej oraz ustawę o lecznictwie uzdrowiskowym i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych.

Pozyskiwane są m. in. dane o liczbie zakładów, bazie łóżkowej, liczbie kuracjuszy leczonych w trybie stacjonarnym.

Zakład lecznictwa uzdrowiskowego – przedsiębiorstwo albo jednostka organizacyjna przedsiębiorstwa lub komórka podmiotu leczniczego wykonującego działalność leczniczą w rodzaju ambulatoryjne lub stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej. Zakład lecznictwa uzdrowiskowego działa na obszarze uzdrowiska; został utworzony w celu udzielania świadczeń zdrowotnych z zakresu lecznictwa uzdrowiskowego albo rehabilitacji uzdrowiskowej, z wykorzystaniem warunków naturalnych uzdrowiska.

Zgodnie z ustawą zakładami lecznictwa uzdrowiskowego są: szpitale uzdrowiskowe, sanatoria uzdrowiskowe, szpitale uzdrowiskowe dla dzieci i sanatoria uzdrowiskowe dla dzieci, przychodnie uzdrowiskowe, zakłady przyrodolecznicze, szpitale i sanatoria w urządzonych podziemnych wyrobiskach górniczych.

3. Wskaźnik bazy turystycznej (WaB)

Na potrzeby wskaźnika bazy turystycznej zostały wykorzystane następujące zmienne: miejsca noclegowe w obiektach hotelowych, miejsca noclegowe w pozostałych turystycznych obiektach noclegowych, sale konferencyjne, wydatki na turystykę, kulturę i kulturę fizyczną, ścieżki rowerowe, obiekty sportowe oraz obiekty rekreacji turystycznej.

3.1. Baza noclegowa

Źródłem danych o stanie i wykorzystaniu turystycznych obiektów noclegowych w Polsce jest stałe badanie statystyczne GUS zapisane w pbssp w dziale Turystyka i sport w temacie 1.30.03 *Baza noclegowa turystyki i jej wykorzystanie*. Realizowane jest na potrzeby wymogów zawartych w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 692/2011 z dnia 6 lipca 2011 r. w sprawie europejskiej statystyki w dziedzinie turystyki (uchylające Dyrektywę Rady 95/57/WE) z wykorzystaniem sprawozdań KT-1 Sprawozdanie o wykorzystaniu turystycznego obiektu noclegowego i KT-2 Wykorzystanie turystycznego obiektu noclegowego.

Jednostki sprawozdawcze prowadzące działalność zaklasyfikowaną według PKD do grup: 55.1, 55.2, 55.3 podają: dokładną lokalizację, rodzaj i kategorię obiektu, liczbę pokoi, miejsc noclegowych, placówek gastronomicznych. Ponadto informują o wykorzystaniu obiektu w poszczególnych miesiącach, tj. o liczbie dni działalności obiektu, nominalnej liczbie miejsc noclegowych lub pokoi, a także o liczbie osób korzystających z zakwaterowania oraz liczbie udzielonych noclegów i wynajętych pokoi (z wyodrębnieniem turystów zagranicznych).

Turystyczne obiekty noclegowe, grupowane są w podziale na:

- obiekty hotelowe (należące wg PKD do grupy 55.1),
- pozostałe turystyczne obiekty noclegowe (należące wg PKD do grupy 55.2 i 55.3 posiadające 10 lub więcej miejsc noclegowych),
- obiekty (należące wg PKD do grupy 55.2) posiadające 9 lub mniej miejsc noclegowych na podstawie informacji z Ewidencji Obiektów Turystycznych.

3.1.1. Miejsca noclegowe w obiektach hotelowych (WHMN)

Miejsca noclegowe w hotelach, motelach, pensjonatach i pozostałych obiektach hotelowych (np. zamkach).

3.1.2. Miejsca noclegowe w pozostałych turystycznych obiektach noclegowych (WPMN)

Miejsca noclegowe⁴² w pozostałych turystycznych obiektach noclegowych (domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły domków turystycznych, kempingi, pola biwakowe, hostele, zakłady uzdrowiskowe, pokoje gościnne, kwatery prywatne, kwatery agroturystyczne).

3.2. Infrastruktura turystyczna

3.2.1. Sale konferencyjne /liczba sal konferencyjnych/ (WSK)

Sal konferencyjne – sale konferencyjne w turystycznych obiektach noclegowych.

3.2.2. Wydatki na turystykę, kulturę i kulturę fizyczną /wydatki wyrażone w PLN/ (WWT)

Wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatów - wydatki w działach: 630 – Turystyka, 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego, 926 – Kultura fizyczna.

Wydatki na turystykę - wydatki bieżące na zakup materiałów i usług stanowią sumę wydatków sklasyfikowanych w paragrafach 421 - 430; 433 - 440 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1053, z późniejszymi zmianami).

Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego - prezentowane są tylko wybrane rozdziały Działu 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego, które nie dają sumy wydatków ogółem tego działu. Wydatki bieżące na zakup materiałów i usług stanowią sumę wydatków sklasyfikowanych w paragrafach 421 - 430; 433 - 440 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1053, z późniejszymi zmianami).

Wydatki na kulturę fizyczną - wydatki bieżące na zakup materiałów i usług stanowią sumę wydatków sklasyfikowanych w paragrafach 421 - 430; 433 - 440 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1053, z późniejszymi zmianami).

3.2.3. Ścieżki rowerowe /długość ścieżek rowerowych wyrażona w km/ (WSR)

Dane na podstawie informacji zgromadzonych na sprawozdaniu GUS SG-01 Statystyka gminy: samorząd i transport.

Ścieżka rowerowa (droga dla rowerów) - droga lub jej część przeznaczona do ruchu rowerów jednośladowych, oznaczona odpowiednimi znakami drogowymi (ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2012 r. poz. 1137). Począwszy od roku 2013 dane uwzględniają długość ścieżek rowerowych (dróg dla rowerów) będących odpowiednio w obszarze właściwości gminy, starostwa i urzędu marszałkowskiego (bez długości szlaków rowerowych), czyli: samodzielnych dróg dla rowerów (położonych w pasie drogi); dróg wydzielonych z jezdni; dróg wydzielonych z chodnika; dróg zawartych w ciągach pieszo-rowerowych. Za długość ścieżek rowerowych należy uważać długość dróg dla rowerów przebiegających w jednym kierunku. Długość ścieżek położonych po dwóch stronach drogi jest liczona odrębnie. Ujęto ścieżki rowerowe służące głównie do celów komunikacyjnych, a nie turystycznych, tzw. szlaków rowerowych (np. położonych w lesie).

⁴² Miejsce przygotowane dla turysty bez względu na to, czy jest zajęte, czy nie

3.2.4. Liczba obiektów sportowych (WOS)

Do obiektów sportowych na podstawie danych uzyskanych na sprawozdaniach KFT-OB/a Sprawozdanie o gminnych obiektach sportowych i KFT-OB/b Sprawozdanie o obiektach sportowych zaliczono:

korty tenisowe, pływalnie kryte, boiska łącznie (piłkarskie, koszykówki, piłki ręcznej, piłki siatkowej, uniwersalne – wielozadaniowe), hale sportowe, sale gimnastyczne, strzelnice, lodowiska sztucznie mrożone, skocznie narciarskie⁴³, skateparki, siłownie zewnętrzne.

3.2.5. Obiekty rekreacji turystycznej (WOT)

Obiekty rekreacji turystycznej

W skład wchodzi: koleje wąskotorowe, koleje linowe lub linowo-terenowe, baseny termalne i parki rozrywki.

Dane na temat kolei wąskotorowych zostały pozyskane ze strony Internetowej Urzędu Transportu Kolejowego, a dotyczące kolei linowych lub kolei linowo-terenowych - z oficjalnej strony Internetowej Polskich Kolei Linowych. Informacje o pozostałych zmiennych zostały wyszukane poprzez przeglądanie stron internetowych.

Kolej wąskotorowa to kolej, której tory mają szerokość mniejszą niż 1435 mm; w dzisiejszych czasach kolej wąskotorowa tylko w niektórych przypadkach jest wykorzystywana w celach przewozu towarów. Częściej stanowi atrakcję turystyczną i swoiste dziedzictwo kultury, zapewniające możliwość podróży wyjątkowym, historycznym taborem w miejscach o szczególnych walorach przyrodniczych i historycznych.

Kolej linowa - zespół powiązanych technicznie i technologicznie obiektów budowlanych i urządzeń służących do przewozu osób w pojazdach przemieszczających się po torze linowym przebiegającym ponad terenem.

Kolej linowo-terenowa – kolej szynowa, a zarazem kolej linowa, w której ruch pojazdu wywołany jest liną napędową.

Stosowana jest zazwyczaj w terenach górzystych do pokonywania spadków terenu, oraz w komunikacji miejskiej. Wagon porusza się po torze za pomocą liny napędowej, zaś ta przesuwana jest na kółkach podporowych między szynami. Istnieją dwa zasadnicze rodzaje tych kolei:

- **z liną napędową w ruchu ciągłym** – wówczas ruch wagonów następuje po doczepieniu się do liny (a zatrzymanie po odłączeniu). Technologia ta jest typowa dla tramwajów linowych (np. w San Francisco); w Polsce nie była stosowana;
- **funikulary** - ze stałym zamocowaniem wagonu do liny napędowej, przerzuconej przez blok na szczycie wzgórza i obciążonej przeciwwagą. Przeciwwagę stanowi zazwyczaj drugi wagon kolei. Wagony poruszają się wówczas ruchem wahadłowym, zazwyczaj po jednym torze z mijanką w środku długości toru.

Baseny termalne - kryterium to spełnia wyłącznie woda pozyskiwana z głębokich pokładów ziemi, która na ujściu ma temperaturę minimum 20 stopni Celsjusza i nie wymaga dodatkowego podgrzania.

Park rozrywki jest szczególnym rodzajem parku, który oferuje różnorodne działania przeznaczone na relaks, mające bawić i zabawiać gości. Działania te, zwane atrakcjami, przybierają różne formy. Mogą to być pokazy, kolejki górskie, przejażdżki (typu jarmarcznego lub nie), trasy widokowe (zwane również *ciemnymi przejażdżkami*) w pomieszczeniach (zjeżdżalnie, huśtawki, baseny) lub po prostu gry. Park rozrywki jest bardziej rozbudowany niż prosty plac zabaw czy park miejski.

Niektóre parki rozrywki oferują swoim gościom tematyczną, a czasem malowniczą scenerię, w tym przypadku mówi się o **parku tematycznym**.

---

⁴³ Brak dostępnych danych o wyciągach narciarskich w ujęciu powiatowym.

4. Wskaźnik czynników destymulujących walory turystyczne (WaD)

Do budowy wskaźnika czynników destymulujących wykorzystano następujące zmienne: zanieczyszczenia gazowe, zanieczyszczenia pyłowe, ścieki nieoczyszczone, odpady składowane i przestępstwa stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych.

4.1. Zanieczyszczenia gazowe (WZG)

Dane pozyskiwane z Banku Danych Lokalnych (BDL)

Zanieczyszczenia gazowe (WZG) /jednostka miary t/r./

Emisja zanieczyszczeń gazowych – wprowadzanie do atmosfery substancji gazowych, których stężenie przekracza średnią zawartość tych substancji w powietrzu czystym, negatywnie oddziałując na zdrowie człowieka oraz na stan i jakość środowiska.

Do charakterystycznych zanieczyszczeń gazowych występujących w formie gazowej należą: dwutlenek siarki (SO₂), tlenki azotu (NO_x), tlenek węgla (CO), dwutlenek węgla (CO₂), węglowodory (C_nH_m) oraz tzw. „utleniacze”. Utleniacze są substancjami zanieczyszczającymi wtórnymi, powstałymi na drodze reakcji fotochemicznych podstawowych zanieczyszczeń. Zalicza się do nich ozon, dwutlenek azotu, formaldehyd, akroleinę i inne.

4.2. Zanieczyszczenia pyłowe (WZP)

Zanieczyszczenia pyłowe (WZP) /jednostka miary t/r./

Emisja zanieczyszczeń pyłowych – wprowadzanie do atmosfery stałych cząstek o rozdrobieniu makroskopowym i koloidalnym, których stężenie przekracza średnią zawartość tych substancji w powietrzu czystym, negatywnie oddziałując na zdrowie człowieka oraz na stan i jakość środowiska.

Zanieczyszczenia pyłowe dzieli się w zależności od wymiarów ziaren na: pyły o rozdrobieniu makroskopowym o wymiarach ziaren od 1 do 1000 μm oraz pyły o rozdrobieniu koloidalnym o wymiarach ziaren od 0,001 do 1 μm. W zależności od źródła pochodzenia pyłu lub formy jego występowania stosuje się podział na: pyły dyspersyjne, tzn. powstałe wskutek mechanicznego rozdrabniania ciał stałych (np. pył węglowy przy kruszeniu i mieleniu węgla w zakładach energetycznych) oraz pyły kondensacyjne, powstałe w wyniku skraplania się i zestalania par różnych substancji chemicznych (np. sadza), występujące tylko w klasie o rozdrobieniu koloidalnym. Do zanieczyszczeń pyłowych zaliczane są pyły: ze spalania paliw, cementowo-wapiennicze i materiałów ogniotrwałych, krzemowe, nawozów sztucznych, węglowo-grafitowe i sadza, węgla brunatnego, środków powierzchniowo-czynnych i polimerów oraz szczególnie niebezpieczne zanieczyszczenia pyłowe takie jak: chrom, rtęć, ołów, kadm, arsen, cynk, mangan i inne. Do pyłów szczególnie toksycznych należą także węglowodory aromatyczne (w tym rakotwórczy benzopiren). O stopniu szkodliwości pyłów decyduje ich stężenie w atmosferze, skład chemiczny i mineralogiczny.

4.3. Ścieki nieoczyszczone (WSN)

Ścieki nieoczyszczone (WSN) /jednostka dam³/dekametry sześciennie/

Ścieki nie poddane żadnemu procesowi oczyszczania i odprowadzone do odbiornika w postaci wytworzonej.

4.4. Odpady składowane (WO)

Odpady składowane (WO) /jednostka tys. t/

Przez odpady składowane należy rozumieć odpady usunięte na składowiska i obiekty unieszkodliwiania odpadów wydobywczych (hałdy, stawy osadowe) własnych zakładów lub innych.

4.5. Przestępstwa ogółem (WP)

Przestępstwa stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (WP) /liczba przestępstw/

Przestępstwo stwierdzone - jest to zdarzenie, co do którego w zakończonym postępowaniu przygotowawczym potwierdzono, że jest przestępstwem. Przestępstwo:

- zgodnie z Kodeksem karnym z 1997 r.
- jest to zbrodnia lub występki ścigany z oskarżenia publicznego lub z oskarżenia prywatnego,
- zgodnie z Kodeksem karnym skarbowym - jest to przestępstwo skarbowe.

Od 2013 r. informacje o przestępstwach stwierdzonych i wskaźnikach wykrywalności sprawców przestępstw opracowano na podstawie statystyki policyjnej (do 2012 roku włącznie uzupełnianej informacjami o śledztwach własnych prowadzonych w prokuraturach i o postępowaniach wobec nieletnich w sądach rodzinnych). Dane o przestępstwach stwierdzonych opracowano według klasyfikacji Kodeksu karnego z 1997 r. i Kodeksu karnego skarbowego (ustawa z dnia 10 IX 1999 r., Dz. U. Nr 83, poz. 930) lub innych ustaw szczególnych. Liczba przestępstw stwierdzonych prezentowana jest według miejsca popełnienia przestępstwa, z uwzględnieniem podziału administracyjnego Polski. W części postępowań przygotowawczych prowadzonych przez Policję może wystąpić więcej niż jedno przestępstwo. Jest to tzw. „postępowanie wieloczynowe”. Konsekwencją tego jest wykazywanie odrębnie każdego czynu zabronionego popełnionego na danym terenie. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw jest to stosunek liczby przestępstw wykrytych w danym roku (łącznie z wykrytymi po podjęciu z umorzenia) do liczby przestępstw stwierdzonych w danym roku, powiększonej o liczbę przestępstw stwierdzonych w podjętych postępowaniach, a umorzonych w latach poprzednich z powodu niewykrycia sprawców.